

2019-04

jaargang 50
nummer 04
mei 2019

Maandblad van
Vrijdenkersvereniging
De Vrije Gedachte

De Vrijdenker

Sinds 1856

Zaterdag 11 mei 2019
Algemene Ledenvergadering
in Utrecht.
Zie de agenda in dit blad.

IN DIT NUMMER ONDER MEER

Wartaal of wetenschap, Harari's Sapiens 2
Het gekrenkte mensbeeld
Een republiek zonder adel

Ingrediënten voor een echte seculiere grondwet
Artseneed verbiedt geen hulp bij zelfdoding
Priesters die uit de Roomsche Kerk treden 2

De Haagse Verlichtingsborrel

is een maandelijks feestje over helder denken, de moraal en het goede leven. Voor vrijdenkers, atheïsten, humanisten, sceptici en andere belangstellenden.

Café Van Beek, Turfmarkt 6, 2511 CA Den Haag
elke tweede maandag van de maand
20:00-22:00 u. inloop vanaf 19:30 u.
kosten €3,00
drankjes voor eigen rekening

**Kijk altijd op de web-site
<http://verlichtingsborrel.org>
voor de actuele informatie.**

Contact: redactie@verlichtingsborrel.org

Bezoek onze
website
devrijegedachte.nl

Bezoek onze
Facebook-pagina
De Vrije Gedachte

COVER

Voorzijde: Free stock photo van Pexels

Achterzijde: Boekhandel Waanders in de Broerenkerk te Zwolle, foto's: René van Elst

Sinds 1856

Atheïstisch-Humanistische Vereniging

De Vrije Gedachte

Uitnodiging voor de Algemene Jaarvergadering van vrijdenkersvereniging DE VRIJE GEDACHTE

**Op zaterdag 11 mei 2019 in het Cursus en Vergadercentrum Domstad
Koningsbergerstraat 9, Utrecht
Zaal open 13.30 uur, aanvang 14:00 uur**

De Algemene Jaarvergadering is niet openbaar en alleen toegankelijk voor leden van de vereniging en genodigden met goedkeuring van het bestuur.

We beginnen om 14.00 uur met een lezing van Anton van Hooff over de brochure 'Houd het geloof erbuiten'.

Daarna de ledenvergadering en na afloop drinken we iets met elkaar.

Agenda:

1. Opening door de voorzitter;
2. Ingekomen stukken en mededelingen;
3. Goedkeuren notulen jaarvergadering 14 april 2018;
4. Jaarverslag 2018;
5. Financieel verslag van de penningmeester over 2018;
6. Verslag van de kascontrolecommissie;
7. Benoeming nieuwe kascontrolecommissie;
8. Verslag overige permanente en tijdelijke commissies;
9. Begroting 2019;
10. Vaststellen contributie en abonnementsgeld voor 2020;
(Eventueel korte pauze);
11. Bestuursverkiezing;
12. Internetzaken;
13. Samenwerking met Humanistisch Historisch Centrum;
14. Rondvraag en Sluiting formele gedeelte;
15. Toelichting van Bert Gasenbeek over Humanistisch Historisch Centrum.

De vergaderstukken zijn ter vergadering beschikbaar en worden op verzoek begin mei digitaal toegezonden. Verzoek richten aan info@devrijegedachte.nl

Algemene Ledenvergadering 2018, foto's: René van Elst

De Vrijdenker

jaargang 50 • nummer 04 • mei 2019

INHOUD

	Auteur(s)	Pagina
• Colofon De Vrijdenker / Informatie De Vrije Gedachte	<i>Redactie / Bestuur</i>	4
• Wartaal of wetenschap? Het geval van Harari's Sapiens (2)	<i>Jan Willem Nienhuys</i>	5
• Selectieve verontwaardiging	<i>Anton Mullink</i>	8
• Het gekrenkte mensbeeld	<i>Sicco Polders</i>	10
• Wel of niet plaatsen? Commentaren in dialoogvorm	<i>H. Klein en A. v. Hooff</i>	12
• Een republiek zonder adel	<i>Maarten Gorter</i>	14
• Ingrediënten voor een echte seculiere grondwet	<i>Anton van Hooff</i>	15
• Een burger(service)nummer	<i>Anton van Hooff</i>	18
• De klassieke artseneed verbiedt geen hulp bij zelfdoding	<i>Anton van Hooff</i>	19
• Twijfel over plaatsing van mijn boekbespreking is absurd	<i>Bart J. Collard</i>	22
• Waarom wij priesters uit de Roomsche Kerk treden (2)	<i>Jos van Veen</i>	24
• De auteurs van dit nummer / Aanwijzingen voor auteurs	<i>Redactie</i>	28

THEMANUMMER JUNI

Ons juni-nummer zal gewijd zijn aan het thema
VRIJHEID VAN MENINGSUITING.

Uw gedachten daarover ontvangen wij graag voor 15 mei a.s..

VOORDEELAANBIEDING VOOR JONGEREN

Ben je atheïst (of denk je erover om het te worden) en jonger dan 25 jaar, profiteer dan van ons aanbod. Als je je aanmeldt als nieuw lid dan krijg je een heel jaar lang 50% korting op De Vrijdenker. Je betaalt dan dus geen € 30,- maar slechts € 15,- voor 10 nummers!
Meld je aan op de site www.devrijegedachte.nl of via info@devrijegedachte.nl en vergeet niet je geboortedatum te vermelden.

COLOFON

De Vrijdenker

De Vrijdenker is een tien maal per jaar verschijnend tijdschrift, uitgegeven door de **vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte**.

Redactie:

René van Elst – eindredactie
Raymond van Es – hoofdredactie
Maarten Gorter
Anton van Hooff
Sicco Polders
Thomas Spickmann

Opmaak:

Jaap van Dijk

Adres:

Postadres: De Vrije Gedachte, p/a Humanistisch Historisch Centrum, Universiteit voor Humanistiek, Kromme Nieuwegracht 29, 3512 HD Utrecht
Tel.: 0854016874 (0648240283)
E-mail: redactie@devrijegedachte.nl
Website: devrijegedachte.nl
IBAN: NL15INGB0000274551

(Leden- en) abonnementenadministratie:

ledenadministratie@devrijegedachte.nl

Kosten (ingegaan 2018):

- Lidmaatschap met abonnement € 62,— p.j.
- Lidmaatschap zonder abonnement € 30,— p.j.
- Abonnement € 36,— p.j.
- Student-lidmaatschap (t/m 25 jaar) met abonnement € 30,— p.j.
Zie ook de aanbieding op pag. 1!
- Prijs losse nummers € 3,50

Kopij:

Reacties en nieuwe bijdragen, die betrekking hebben op het vrijdenken, worden zeer op prijs gesteld. A.u.b. digitaal aanleveren.

Druk:

Drukkerij Image Team Eemnes
ISSN: 1872-1478

Disclaimer:

De Redactie van De Vrijdenker wijst erop dat door auteurs verkondigde meningen niet per se geheel of gedeeltelijk de mening van de Vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte en/of de Redactie weergeven. De inhoud van het geschrevene blijft te allen tijde de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteur.

INFORMATIE

De Vrije Gedachte

De vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte is opgericht in 1856 onder de naam **De Dageraad**.

Bestuur:

Stanley Bakker – voorzitter
Jacques Honkoop – penningmeester / vice-voorzitter
Leon Korteweg
Dik Kruithof – secretaris
Fabian van Langevelde

Kruithof - Honkoop - Korteweg - Van Langevelde - Bakker

Adres:

Postadres: De Vrije Gedachte, p/a Humanistisch Historisch Centrum, Universiteit voor Humanistiek, Kromme Nieuwegracht 29, 3512 HD Utrecht
Tel.: 0854016874 (0648240283)
E-mail: info@devrijegedachte.nl
IBAN: NL15INGB0000274551

Leden- en abonnementenadministratie:

ledenadministratie@devrijegedachte.nl

Lidmaatschap / abonnement De Vrijdenker:

Zie het nevenstaand Colofon van dit blad.

Internet:

- *Website:* devrijegedachte.nl
- *YouTube-kanaal:* www.youtube.com/channel/UCGBnWeBAI4MF2n9OnyQqzLw
- *Facebook-pagina:* https://www.facebook.com/DeVrijeGedachte

Wartaal over wetenschap

Het geval van Harari's *Sapiens* (2)

Jan Willem Nienhuys

Het boek *Sapiens* van Yuval Noah Harari slaat de plank mis over religie en humanisme, maar wat hij over wetenschap te berde brengt is ook niet veel soeps.

De moderne natuurwetenschap sprong niet gelijk Athene uit het hoofd van Zeus in volle wapenrusting tevoorschijn, maar ontwikkelde zich geleidelijk in West-Europa in de periode 1500-1800. Het is niet makkelijk te omschrijven wat die wetenschap nu eigenlijk kenmerkt. Waarom hadden de oude Grieken niet zoiets? Wat hield de islamitische cultuur tegen? En vooral: waarom kwam ons soort wetenschap niet van de grond in China, dat in technisch opzicht eeuwen voorleefde op de rest van de wereld?

Op p. 271 debiteert Harari dat de moderne wetenschap drie belangrijke kenmerken heeft:

1. Wetenschappers accepteren dat ze dingen niet weten.
2. Daarom verzamelen ze waarnemingen die met gebruik van wiskundige instrumenten gecombineerd worden tot uitgebreide theorieën.
3. Die theorieën worden dan toegepast om nieuwe technologieën te ontwikkelen.

Volgens Harari was de mensheid voor de opkomst van de moderne wetenschap voor kennis uitsluitend aangewezen op religie (waar hij het confucianisme ook toe rekent). Eigenlijk rekent hij het vertrouwen in de wetenschap ook tot religie, getuige het citaat: 'de verspreiding van een bijna religieus geloof in technologie en wetenschappelijke onderzoeksmethoden...' (p. 274). Daar blijkt alweer uit dat hij niet snapt dat religieus geloof gaat over fundamenteel onbewezen en onaannemelijke zaken.

Het is moeilijk om de wartaal op p. 271 systematisch te ontleden. Volgens mij wordt veel wetenschap juist bedreven omdat de onderzoeker iets niet weet en er toch achter wil komen. Als voorbeeld van de houding genoemd onder 1 zegt Harari dat Darwin nooit beweerde dat hij 'het raadsel des levens eens en voor altijd had opgelost' en dat natuurkundigen toegeven dat ze niet weten 'hoe ze de kwantummechanica in overeenstemming moeten brengen met de algemene relativiteitstheorie' (p. 273). Het is onduidelijk waarom het besef sommige dingen niet te weten een kenmerk van wetenschap is. Bovendien zijn er heel wat wetenschappers die meer kennis claimen dan ze eigenlijk kunnen verantwoorden. Wat Harari onder 1 schrijft is het onderscheid tussen heel erge domoren, die, zoals bekend, denken dat ze overall verstand van hebben, en de rest van de wereld.

Van Leeuwenhoek en Bacon

Zou Harari niets weten over de wiskunde van Euclides, de ingenieurskunsten van Archimedes en de Griekse astronomen die de omtrek van de aarde bepaalden en de diameter van de maan konden schatten? Volgens Harari hadden de moslims geen behoefte aan openbaringen na

die van Mohammed. Hoe moeten we dan de algebra van al-Chwarizmi duiden? Waarom zijn de meeste namen van sterren Arabisch en spreken we van Arabische cijfers? Ik noem hier specifiek wiskunde en astronomie, want juist de Griekse en Arabische wiskunde en astronomie waren van cruciaal belang voor de ontwikkeling van 'onze' wetenschap. Of heeft Harari alleen maar nota genomen van de opvattingen van de theoloog al-Ghazali? Diens boek *Tahafut al-falasifa* (De tegenspraak der filosofen, ca. 1093) droeg bij aan de neergang van de Arabische wetenschap na de bloei in de periode 800-1100. Al-Ghazali ontkende causaliteit, omdat alles gebeurt volgens de wil van Allah.

Wat betreft punt 2 vergeet Harari dat hij twee pagina's eerder Antoni van Leeuwenhoek heeft opgevoerd, die waarnemingen deed zonder er wiskunde bij te halen of theorieën te ontwikkelen. Ook de ontwikkelingen van de medische wetenschap (met name de anatomie en de classificatie van ziekten) hebben geen wiskunde van node en je kunt Darwins evolutietheorie uitstekend begrijpen zonder de stelling van Pythagoras of enig benul van hoe je vergelijkingen oplost, en dat geldt ook voor het systeem van Linnaeus voor de naamgeving van biologische soorten.

Met deze formulering laat Harari merken dat hij wetenschap aanziet voor het bedenken van theorieën. Hij denigreert de praktische kant. Op p. 281 verkondigt hij dat vóór het jaar 1500 wetenschap en techniek twee totaal verschillende dingen waren, en dat de verbinding van die twee een revolutionaire vondst was van Francis Bacon (zelf geen wetenschapper!) in zijn *Novum Organum* (1620). De techniek, zo Harari, was iets van 'laaggeleide ambachtlieden die er met vallen en opstaan uitkwamen' – alsof wetenschappelijk onderzoek niet een aaneenschakeling is van vallen en opstaan! 'Het contrast tussen toen en nu komt het best tot uiting als het gaat om wapentuig' (p. 282) en hij stelt dat de 'obsessie voor militaire technologie ... een verrassend recent verschijnsel is' (p. 283).

Wat Harari met punt 3 bedoelt is me onduidelijk. Er is veel wetenschap die niet wordt toegepast om nieuwe technologie te ontwikkelen. Harari vermeldt behalve toepassingen ook 'nieuwe capaciteiten'. Toegegeven, veel wetenschap steunt op eerdere wetenschap, maar wat zijn de toepassingen van astronomie en archeologie? En hoe kun je wat we over quarks weten toepassen? Je kunt net zo goed zeggen dat 'kennis om de kennis alleen' een kenmerk is van wetenschap.

Buskruit

Op p. 284 schiet hij zichzelf in de voet met zijn borrelpraat. 'De belangrijkste militaire uitvinding in de geschiedenis van China was het buskruit ... Maar de Chinezen gebruikten het nieuwe stofje voornamelijk om rotjes te maken.' Zelfs bij deze leuterkoek kan hij het niet laten om de feiten extra denigrerend voor te stellen.

Een Mongoolse bom wordt geworpen tegen een aanval van Japanse Samurai gedurende de Mongoolse invasie van Japan, 1281

De Chinezen produceerden al vroeg allerlei siervuurwerk, en ‘rotjes’, namelijk stukjes bamboe die explodeerden als je ze in het vuur gooide, waren er al in 200 v.o.j.

Buskruit bestaat uit salpeter (kaliumnitraat) tezamen met iets (meestal zwavel en koolstof) dat door de salpeter geoxideerd kan worden. Salpeter was al lang bekend in China als iets waar je van alles en nog wat mee kunt oplossen. Het was er in grote hoeveelheden beschikbaar. Op zijn laatst rond 850 ontdekten alchemisten dat bepaalde mengsels met salpeter plotseling heftig konden gaan branden. Buskruit met ongeveer 50 procent salpeter werd al snel militair toegepast. Ik geef wat data: brandpijlen, om dingen mee in brand te schieten (904); lonten voor vlammenwerpers (919); vuurlansen (950); vuurpijlen (969); brandbommen (994); granaten bestaande uit bamboe gevuld met twee kilo (!) buskruit (1044); raketten (1160); gietijzeren bommen (1221). Zo’n bom vernietigde alles en iedereen binnen een straal van 10 meter. Al die data zijn die van de bronnen met de beschrijvingen, het ligt voor de hand dat de techniek er eerder was, maar geheim gehouden werd.

Die bommen werden ook gebruikt (1232) tegen de Mongoolse binnendringers. In 1257 schrijft een ambtenaar dat er eigenlijk een paar honderdduizend van die bommen nodig waren, tegen een gigantisch Mongools invasieleger, maar dat de fabrieken een productiecapaciteit van slechts een paar duizend per maand hadden. Landmijnen werden in 1277 ontwikkeld en zeemijnen in de dertiende eeuw.

Een vuurlans was een holle staaf gevuld met buskruit; dat werd aangestoken en produceerde dan gedurende een minuut of vijf een forse steekvlam, waarbij soms ook metaalschroot, loodkorrels, porseleinscherven en arsenicum uitgestoten werden. Het eerst bekende gebruik in oorlogen dateert van 1132 en het wapen werd ook gebruikt tegen de Mongolen. Deze vuurlans was de voorloper van een wapen dat één kogel per keer afschoot.

Men zal zich afvragen met wie ‘China’ oorlog voerde. Het Song-rijk was in conflict met het Jin-rijk dat ruwweg het huidige China ten noorden van de Gele Rivier besloeg. Dat beschikte al snel ook over buskruittechnologie, en die waren het die de genoemde gietijzeren bommen het eerst toepasten. De Mongolen beschikten trouwens ook over buskruittechnologie.

Buskruit is niet zomaar een kant-en-klaar ‘stofje’. De explosieve kracht hangt af van het percentage zuiver kaliumnitraat. De Chinese ontwikkeling gaat hand in hand met de verbetering van de techniek om kaliumnitraat te zuiveren, dus praktische scheikunde. Bij kruit met 75 procent zuivere salpeter heb je een explosieve stof, bij lagere percentages heb je materiaal voor lonten of aandrijfstof voor vuurpijlen. Je krijgt nog wel een explosie als je het spul opsluit in een stevige omhulling waarin druk en temperatuur kunnen oplopen. Beschrijvingen van echt explosief buskruit dateren van 1132.

De al genoemde Francis Bacon schreef dat buskruit een van drie belangrijke uitvindingen was waar niemand van wist waar ze vandaan kwamen. Papier en het magnetisch kompas – die feitelijk ook uit China kwamen – waren de andere twee. Het mengen van salpeter met zwavel en koolstof lijkt mij geen grote kunst, maar het recept om zuivere salpeter te verkrijgen wel.

Kanonnen

De evolutie van vuurlans tot kanon nam geruime tijd, maar ergens tussen 1250 en 1280 hadden de Chinezen de eerste kanonnen. Het oudste met zekerheid gedateerde kanon is van 1298, aangetroffen in de ruïnes van een Mongools paleis. Het was kennelijk afkomstig uit een fabriek die deze wapens in serieproductie had. Er zijn nog andere die waarschijnlijk ouder zijn. Er zijn voldoende aanwijzingen dat de eerste Europese kanonnen kopieën waren van Chinese kanonnen. De Mongoolse overheersers benoemden vaak buitenlanders op hoge posities om de Chinezen onder de duim te houden, wat natuurlijk de mogelijkheden voor diefstal van geheime militaire technologie vergrootte.

In Europa werd een type kanon ontwikkeld dat kogels van 400 kilo kon afschieten, om daarmee muren van kastelen en steden te vernielen. Dat vergrootte de macht van koningen over ridders en steden en het had een vernietigend effect op de feodale Europese maatschappij. In China werd zo’n wapen niet gebruikt, omdat Chinese muren zes keer zo dik waren als de Europese muren, typisch 15 meter. Daar kom je niet doorheen met een kanon. Dat vuurwapens aanvankelijk niet zo populair in Europa waren, had te maken met een tekort aan buskruit. De enige bron van salpeter was lange tijd witte uitslag op stalmuren!

In de vijftiende eeuw bestond het Chinese leger uit honderdduizenden soldaten die royaal van overigens tamelijk lichte vuurwapens en bommen en granaten werden voorzien. De standaarduitrusting van een bataljon omvatte 30 ton aan vuurwapens, zowel kanonnen als handvuurwapens plus de nodig bommen en granaten. Een deel van die 30 ton was 7 ton aan buskruit en een miljoen kogels. Dat alles werd geproduceerd door een enorm militair-industrieel complex waar ook veel nieuwe wapens werden ontwikkeld. Overigens was er al in de elfde eeuw een grote fabriek van buskruit en op buskruit gebaseerde wapens in de hoofdstad Kaifeng.

In feite had China gemakkelijk kunnen doen wat later de Europese staten echt deden: de rest van de wereld koloniseren, leegroven en de plaatselijke bevolking uitroeien. China had er voldoende schepen en vuurwapens voor. Maar dat deed China niet, het was al rijk genoeg. In 1793 wilde koning George III handelsbetrekkingen met China aanknopen, maar de keizer liet hem weten geen behoefte aan handel met barbaren te hebben. China had gewoon alles. De keizer vergaf koning George zijn onwetendheid, omdat Engeland nu eenmaal een afgelegen en ontoegankelijk land was!

Dit hele buskruitverhaal en nog veel meer is al decennia geleden ontdekt door Joseph Needham en zijn medewerkers. Op Wikipedia kunt u een uiteenzetting lezen over de geschiedenis van het buskruit, tjokvol feiten en referenties, dat afgedrukt en wel een hele *Vrijdenker* zou vullen.

Handen uit de mouwen

Harari schrijft: ‘Zelfs toen de Song-dynastie het begaf onder een Mongolische [sic] invasie was er geen keizer te bekennen die een middeleeuws Manhattan Project opstartte om een vernietigingswapen te creëren dat het rijk kon redden’ (p. 284). Onzin. Dat wapen was er al, maar de productiecapaciteit was niet opgewassen tegen de aantallen van de invasiemacht. Bovendien had de tegenstander ook buskruitwapens. Harari beweert dat vuurwapens pas in Europa werden ontwikkeld omdat men – lees: de Chinezen die dat buskruit al 600 jaar eerder hadden ontdekt – eerder niet inzag dat daar iets mee te verdienen was. Harari weet er gewoon niets van en hij kletst maar wat.

Wetenschap en techniek waren goed op dreef in de islamitische wereld, maar daar kwam in de elfde eeuw een eind aan door de invloed van de islam zelf. Preciezer, onder leiding van Nizam al-Moelk, de grootvizier van de Seltjoeken-dynastie, werd een onderwijssysteem ingevoerd dat sterk leunde op religie. De verwoestingen en massale moordpartijen door de Mongolen in de dertiende eeuw waren ook een ernstige tegenslag voor de islamcultuur.

China lag in 1368 in technisch opzicht eeuwen voor op Europa. Waarom kwam de moderne wetenschap daar dan niet van de grond? Deze vraag inspireerde Needham tot zijn monumentale werk. Moderne wetenschap bestaat uit samenvoeging van theorie en praktijk. Ze is voor een groot deel experimenteel. Harari’s ‘waarnemingen verzamelen en wiskundig verwerken’ legt de foute nadruk. Het gaat om waarnemingen uit systematische en door theorie geleide experimenten.

Daarvoor moeten de geleerden zelf de handen uit de mouwen steken.

Waarom de Grieken, op enkele uitzonderingen na, zich verloren in redeneren zonder te experimenteren weet ik niet. Misschien hadden ze zoveel slaven dat ze ambachtelijk werk iets vonden voor de lagere klassen.

Dat een portie wiskunde bij dat experimenteren helpt, spreekt vanzelf. Wat betreft wiskunde was men in China niet echt achter. De nadruk lag op numerieke oplossingen van allerlei soorten vergelijkingen, niet op precies beredeneerde meetkunde. In China rekende men al in 200 voj routineus met negatieve getallen, wat bij ‘ons’ pas in de 17de eeuw geleidelijk ingang vond. Je zou kunnen beargumenteren dat numerieke wiskunde zelfs een geschikter opstapje is naar differentiaalrekening dan de klassieke meetkunde. Het probleem was dat de wiskundigen in China al in de Song-dynastie (970-1279) van elkaar geïsoleerd waren. Needham ontdekte wel vier wiskundigen die onafhankelijk van elkaar tegelijkertijd een eigen notatiesysteem voor algebraïsche vergelijkingen ontwikkelden.

Ming als einde van de wetenschap

Na 1368 was de hogere opleiding in China zodanig op maar één ding gefixeerd dat er helemaal geen gemeenschap van geleerden met dezelfde onderzoeksinteressen van de grond kwam. En de handen uit de mouwen steken, dat deden ze bij wijze van spreken alleen maar als ze een oud boek van de plank in hun bibliotheek wilden pakken. Zelf een telescoop bouwen of valproeven uitvoeren zoals Galilei, of een rekenmachine of een luchtdrukmeter zoals Pascal, of een klok zoals Christiaan Huygens, die trouwens ook zijn eigen telescoop bouwde, of een prisma onderzoeken zoals Newton, was er niet meer bij.

Tijdens de Mongoolse bezetting was er nog iemand als Guo Shoujing (1231-1316) geweest die waterbouwkundig ingenieur en tevens astronoom was, en als astronoom een groot observatorium schiep waarmee hij de lengte van het zonnejaar op een halve minuut nauwkeurig kon bepalen. Maar ook hij was een eenling, en toen de Mongolen weg waren, was er helemaal niemand die met hem vergelijkbaar was. Tijdens de Ming-dynastie werd zijn waarnemingsinstrument verhuisd door personen die kennelijk niet snapten dat het vier graden zuidelijker onbruikbaar was, omdat de as van het instrument daar niet meer naar de noordelijke hemelpool kon wijzen.

Bevordering van wetenschap

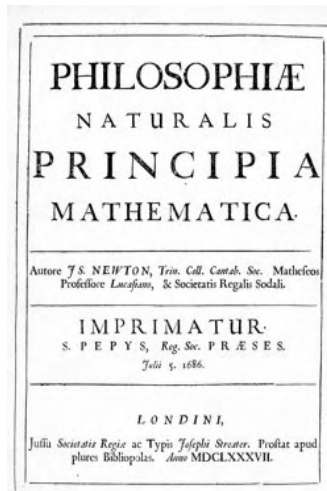
In Europa waren er vele geleerden die zich voor ‘wetenschap’ interesseerden, en die hielden onderling contact. Ze probeerden de verloren gegane wetenschap van de oude Grieken te herontdekken. Zelfs Newton meende dat hij eigenlijk bezig was geheime kennis van Mozes te ontsluiten, en hij zag de Bijbel en alchemistische geschriften eveneens aan voor mogelijke bronnen van kennis van vroeger. Vandaar ook dat Newton zélf alle alchemistische recepten uit oude boeken controleerde, mogelijk om na te gaan wat gecodeerde scheikunde en wat allegorisch bedoeld was. Newtons beroemde boek, de *Principia*, was geen algemene mechanica zoals Harari schijnt te denken (p.

276), maar in feite hemelmechanica. Newton leidde uit de wetten van Kepler af hoe het precies zat met de zwaartekracht. En hoe was Kepler aan de gegevens gekomen waaruit hij na acht jaar rekenen zijn drie wetten had weten af te leiden? Die kwamen van een massaal onderzoeksproject van Tycho Brahe. De koning van Zweden had dat gefinancierd, en verhoudingsgewijs kostte dat Zweden meer dan de VS alles bij elkaar ooit aan ruimtevaart hebben uitgegeven. Kortom, ook van overheidswege was er grote belangstelling voor wetenschap. Een geleerde gaf prestige.

Maar in China was er geen interesse van de overheid, noch een groep geleerden die belangstelling hadden voor experimenteel onderzoek, noch een gemeenschap van geleerden die hun ontdekkingen op wetenschappelijk gebied uitwisselden. De exclusieve en van boven af voorgeschreven aandacht voor neoconfucianisme voorkwam dat alles. Dus terwijl de Arabische wetenschap werd vernietigd door godsdienstig onderwijs gevolgd door de Mongoolse invasie, werd de Chinese wetenschap eerst gehinderd door de Mongolen, en pas daarna helemaal afgeknepen door eenzijdige nadruk op neoconfucianisme.

Harari's verwrongen beeld

Harari lijkt niet te snappen dat experimenteren essentieel is voor wetenschappelijk onderzoek. Als hij

voorbeelden geeft van wetenschappelijke vragen kan hij alleen maar bedenken: weten hoe een spin haar web weeft (p. 272) en hoe je de economie draaiende moet houden (p. 273). Kennelijk weet hij niet dat macro-economie geen experimentele wetenschap is. Misschien is het niet eens wetenschap. Hij noemt niet: wat is de afstand tot de maan? Niet: hoe moet je zuivere salpeter maken? Niet: wat is de beste manier om gietijzer en staal te maken? (De Chinezen hadden al gietijzer in 300 v.o.j., ongeveer anderhalf millennium voor Europa.) Niet: wat is de precieze verhouding tussen diameter en omtrek van een cirkel, en waarom hangt die niet af van de grootte van de cirkel?

De onderzoeker moet natuurlijk wel enige technische kennis hebben, anders komt hij niet ver met experimenteren. Dat wetenschappers beseffen niets te weten, lijkt Harari's verwrongen beeld te zijn van de werkelijke situatie. Als een proef wordt ingericht en die komt niet uit, wat vaker wel dan niet gebeurt, dan is de wetenschapper bereid om te denken dat het idee achter de proef niet klopte, of dat de proefopstelling ergens een fout heeft of dat iets anders essentieels over het hoofd gezien is. En als de proef werkt, dan ga je meteen proberen of je die kunt verbeteren of iets anders met dezelfde methode aan te pakken.

In het eerste deel van dit tweeluik heb ik laten zien dat Harari ernaast zit wat betreft religie, in het tweede deel blijkt hij ook het fijne van wetenschap niet te begrijpen. Ik vermoed dat een grondige analyse nog wel meer onzin zal opleveren. Het succes van dit boek doet wat denken aan de furore die het boek *Metabletica* van de psychiater J.H. van den Bergh in 1956 teweegbracht: ook een onzinverhaal over geschiedenis, op semi-filosofische wijze aan elkaar gebabbeld. Dat Harari in tegenstelling tot Van den Berg zelf een (nogal gespecialiseerd) geschiedkundige is, maakt zijn boek net een tikje, maar niet veel beter.

Selectieve verontwaardiging

Anton Mullink

'Verduiveld moeilijk is het soms te beslissen of een stuk publicabel is,' schreef voornaamgenoot Anton van Hooff. Mogelijk kan ik één criterium aandragen voor de vaststelling of publicatie wel dan niet opportuun is. Ik veronderstel dat de onzekerheid niet zit in belabberde taal of scheldkanonades; die zullen m.i. sowieso buiten de boot vallen. Het is de bedenkelijke inhoud van een artikel die terecht twijfel m.b.t. publicatie kan oproepen, vooral als deze in strijd is met de doelstellingen van de Vrije Gedachte.

Positief vind ik het dat de redactie aarzelingen had het artikel van Bart Collard te plaatsen. Hij en de door hem bewonderde politicus Sam de Rooy geven uiting aan een vorm van radicale selectieve verontwaardiging.

In alle toonaarden is de Islam de kwaaië pier. De kern van alle drie de wereldreligies is even onwaar en afschuwelijk. Mozes, Jezus en Mohammed zijn de grootste volksverlakkers en rampzalige psychoten ooit. Maar volgens de Rooy en geestverwanten is niet zozeer het fenomeen religie maar de islam de bron van alle ellende. Dat vind ik een kardinale (dat nou weer wel; ik kom nu eenmaal uit een katholieke cultuur) denkfout. De Vrijdenker zou m.i. consequent de uitgangspunten van de vereniging de Vrije Gedachte moeten volgen. Leidend zouden artikel 2 en 3 uit het Vrijdenkersmanifest dienen te zijn (ik zal deze aan het eind toevoegen).

Mythologie

Collard en de Rooy fulmineren in PVV-stijl uitsluitend tegen de Islam. Vanuit principes van de Vrije Gedachte zou de tirade zich veel meer moeten richten op het fenomeen godsdienst. Jodendom, Christendom en Islam verschillen in ideologisch opzicht nauwelijks van elkaar. Christus beroept zich in het nieuwe testament herhaaldelijk op zijn vader, die in de jaren dat hij het bevrijde volk van de joden begeleidde herhaaldelijk opdracht gaf tot moord en doodslag van ongelovigen en homoseksuelen.

In de christus-figuur zijn allerhande mythologische verhalen bij elkaar gerommeld. Er is geen enkele historische aanwijzing dat Joden ooit uit Egypte vertrokken zijn. Mozes, Jezus en Mohammed zijn alle drie even rampzalige mythologische verzinsels. Dezelfde mythologische verhalen als die over Jezus deden al 1200 jaar voor onze jaartelling de ronde. In die periode zou de god Mithras op 25 december uit een maagd geboren zijn. Herders kwamen hem opzoeken. Hij had 12 leerlingen en verrichtte wonderen. Ook **Mithras** ▼ stond na drie dagen op uit zijn graf.

Van Boeddha wordt verteld dat zijn geboorte door engelen aan zijn moeder werd aangezegd. Hij onderwees priesters terwijl zijn ouders niet wisten waar hij uithing. Hij

had 12 leerlingen. Hij genas doven en blinden. De Verlosser die in de westerse boreale wereld nog altijd domineert, had zijn trucjes dus niet van vreemden.

De god Horus in de Griekse mythologie werd ook op 30 jarige leeftijd gedoopt. Dat kostte de doper zijn hoofd. Deze Horus dreef duivels uit en werd door zijn aanhangers Lam Gods en het Licht der wereld genoemd. Hij werd gekruisigd en, *surprise surprise*, na 3 dagen verrees hij weer.

Ook Krishna had een wonderlijke geboorte. Wijzen, die hem door een ster te volgen vonden, aanbaden hem.

Deze verhelderende wijsheid vond ik in een Youtube video: A humbling journey (Abandoning Faith, Religion & God).

Dus niet plaatsen

Natuurlijk is kritiek op de radicale Islam terecht. Maar als de andere religies daarbij gespaard worden, lijkt me dat onrechtvaardig. De PVV steunt de idee van een Joodse staat, en Forum voor Demagogie steunt op het christelijke gedachtegoed, alsof dat de basis van onze cultuur zou zijn. Niet toevallig dat deze partij de fanatiek christelijke Canadese psycholoog Jordan Peterson uitnodigt, die beweert dat een ongelovige geen moraal kan hebben. En de katholieke priester Bodar pleit voor dit Forum in Buitenhof van 3 maart.

Geen enkele religie heeft de universele mensenrechten hoog in het vaandel staan. Alle religies

hebben bedenkelijke ideeën over de rechten voor vrouwen en homo's. Jammer dat die homoseksuele priester in Amsterdam die de onwaarachtigheid van de kerk aan de kaak wil stellen niet consequent dóórdenkt en concludeert dat de kerk niet alleen onwaarachtig is maar in zijn leerstellingen bol staat van onwaarheden. Als hij die conclusie trok, zou hij zich niet langer de keel laten dichtknijpen door een verstikkende priesterboord.

Een andere overweging om geen artikelen met PVV doctrine in ons blad te publiceren is dat het christelijke westen eerst zijn hand maar eens in eigen boezem moet steken. Deze christelijke post-koloniale westerse wereld heeft allerminst een blank blazoen. Het risico van exclusieve kritiek op de Islam is, zoals Prof. Leo Lucassen in een column m.i. terecht opmerkte, dat er meer terroristische fanatici als die in Noorwegen en Nieuw Zeeland opstaan.

Kortom, Anton van Hooff, ik had het toegejuicht als jullie het artikel van Collard niet geplaatst hadden.

Citaat uit het Vrijdenkersmanifest

(<https://devrijgedachte.nl/over-ons/vrijdenkers-manifest/>):

2. [*wetenschappelijk naturalisme*] De Vrije Gedachte pleit voor het verspreiden van een wetenschappelijk verantwoord wereldbeeld. Rationaliteit en de wetenschappelijke methode sluiten heel veel uit: religie, New Age, het paranormale. Vrijdenkers nodigen iedereen uit tot het vrije denken en de bevrijding van dogma's, onwaarheden, onzin en leugens. De overheid dient er veel aan te doen om wetenschappelijke kennis en methodiek aan een breed publiek bekend te maken en daarmee een bres op te werpen tegen bijvoorbeeld creationisme, Intelligent Design, kwakzalverij (zoals homeopathie, gebedsgenezing), het piramidespel, et cetera. Vrijdenken leidt tot vrijheid.

3. [*laïcisme*] Afschaffing van Artikel 23 lid 7 van de grondwet. Kerk en staat dienen strikt gescheiden te zijn. De overheid dient geen religieuze of levensbeschouwelijke instellingen te subsidiëren of te bevoorrechten. Alle kinderen hebben het recht om gevrijwaard te blijven van irrationele, religieuze indoctrinatie. Ouders kunnen weliswaar buiten school hun kinderen proberen in een bepaalde religie groot te brengen, openbaar seculier onderwijs biedt kinderen een ontsnappingsmogelijkheid. Het vrijdenken staat pal voor de vrijheid van godsdienstkeuze en vrijheid van meningsvorming. Deze vrije keuze is onverenigbaar met indoctrinatie van het kind met het geloof van de ouders en onderwijzers. Subsidie aan bijzondere universiteiten moet eveneens ingetrokken worden. Ook verdienen religieuze universiteiten geen wetenschappelijke status, immers als de religieuze signatuur geen inhoud heeft kan die beter worden afgeschaft om misverstanden te voorkomen; en als de religieuze signatuur wel inhoud heeft, dan dient deze sowieso te worden afgeschaft.

Het gekrenkte mensbeeld

Sicco Polders

Ik ben een vrijdenker... maar een humanist? De mens en zijn belangen staan voor mij niet altijd centraal. In mijn overwegingen en handelen probeer ik dat tot uiting te laten komen. Soms lukt dat, vaak niet. Mijn menszijn kan ik niet ontkennen – enig antropocentrisme is mij niet vreemd – maar wel kritisch beschouwen. Ook dat is vrijdenken. Niettegenstaande de tomeloze liefde, de bewonderenswaardige opofferingsgezindheid en het ongekeerde scheidende vermogen van sommigen; het weegt niet op tegen onze grenzeloze gruweldaden. Een gematigde misantropie heeft bij mij dan ook de overhand. Gelukkig is de mens niet meer dan een passant in een immense ruimte en in een onmetelijke tijd, die hopelijk nooit meer de kans krijgt een planeet te ruïneren. Ben ik zwartgallig? Mijn hoop op betere tijden is vervlogen. De Duitse filosoof Arthur Schopenhauer (1860/1788) zei het al: het ergste moet nog komen. Zijn medelijden voor de medemens vanuit de gedachte ‘Tat tvam asi’ (Dat zijt gij) spreekt mij aan, maar weerhoudt mij er niet van soms te denken dat de aarde beter af zou zijn zonder ons.

Nu is het idee van de mens als het begin- en eindpunt van de geschiedenis, als de as waar alles omheen draait en als de kroon der schepping, al enigszins bijgesteld. Met alle gevolgen van dien. Volgens de Weense arts **Sigmund Freud** (1856/1939) waren de Copernicaanse revolutie, de evolutieleer, en zijn eigen ideeën over

psychoanalyse en de rol van het onderbewustzijn drie krenkingen van het menselijke zelfbeeld. Het zou zo maar kunnen dat deze vernederingen een aantasting zijn geweest voor het ego van onze zelfgenoegzame soort. En dat we uit alle macht onszelf weer proberen te herstellen van de klap. Zijn de drie krenkingen nog van invloed?

Het heliocentrische model

De Griekse astronoom Aristarchus van Samos (ca. -310/-230) kwam met een model van het heelal waarin de zon het middelpunt vormde met daaromheen draaiende planeten en een om zijn eigen as roterende aarde. Vele eeuwen later zou de Pool Nicolaas Copernicus (1473/1543) in zijn beroemde *Over de omwentelingen van de hemellichamen* het heliocentrische model presenteren. Trouwens, zonder verwijzing naar Aristarchus. Copernicus' theorie was in tegenspraak met de toen heersende wetenschappelijke opvattingen, zoals de fysica van Aristoteles (-384/-322) en het geocentrisme van de Griekse sterrenkundige

Ptolemaeus (ca. 100). En zij ging frontaal in tegen het wereldbeeld van de kerk. Bij de uitgave van zijn boek werd dan ook benadrukt dat het hier ging om een wiskundig model, geen beschrijving van de realiteit. Een citaat uit het voorwoord van de theoloog Andreas Osiander (1498/1552) maakt dat des te meer duidelijk. *For these hypotheses need not be true nor even probable. On the contrary, if they provide a calculus consistent with the observations, that alone is enough.* Het valt te lezen als een verontschuldiging en een poging Copernicus in te dekken tegen de verwachte ontsteltenis en woede van de Kerk. Immers, het model van Copernicus ging niet alleen in tegen de teksten van het Heilige Schrift, zoals Prediker 1:5, maar het was tevens een bewijs van menselijke hoogmoed. Wie was de mens het beter te weten? De theorie van Copernicus bevatte fouten en nodeloze complexiteiten en had een weinig accuraat voorspellingsvermogen. Toch werd zijn werk met belangstelling gelezen en onderwezen op universiteiten. Zelfs de Italiaanse wetenschapper Galileo Galilei (1564/1642) mocht van de Kerk het nieuwe model onderwijzen. Maar nadat zijn onderzoek het Copernicaanse model keer op keer had bevestigd werd het alsnog op de Index geplaatst. Wat had Galilei gedaan? Hij ondersteunde de heliocentrische leer op basis van waarnemingen met zijn telescoop. Hij moest zich verdedigen voor de Inquisitie, maar kwam ervan af met een waarschuwing. Kardinaal Bellarmino (1542/1621) eiste van Galilei te erkennen dat het niets dan een “wiskundige hypothese was, bedacht en verondersteld om rekeningen te bekorten en te vergemakkelijken”. Op latere leeftijd wordt Galilei alsnog tot levenslang huisarrest veroordeeld.

De evolutieleer

Het revolutionaire inzicht dat de aarde rond de zon draait en om haar eigen as, en zich niet bevindt in het middelpunt van het heelal, was contrair de alledaagse zintuiglijke waarnemingen. Maar Galilei tuurde door zijn telescoop en beaamde dat wat Aristarchus al had bedacht en Copernicus had berekend. Een baanbrekende ommekeer, niet in de laatste plaats omdat het een gedachte was, gebaseerd op rationeel denkvermogen en experimentele waarnemingen, in tegenstelling tot het dogmatische geloof in overgeleverde teksten. Een combinatie van gezond verstand, exceptioneel talent, moed en doorzettingsvermogen.

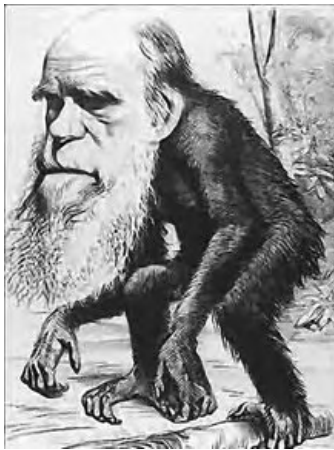
Dezelfde eigenschappen zien we een paar eeuwen later bij de Engelse wetenschapper Charles Darwin (1809/1882). Het verhaal is alom bekend: Darwin werkt na zijn reis met de Beagle zijn onderzoeksgegevens uit en komt in 1859 met zijn *On the Origin of Species (De oorsprong der soorten)*. Hierin beschrijft hij zijn baanbrekende evolutietheorie met als belangrijke principe ‘natuurlijke selectie’. Al het leven op aarde is geëvolueerd over een zeer lange periode op basis van variatie, overerving van eigenschappen door voortplanting en natuurlijke selectie. Een van de

uitkomsten van de evolutieleer was dat levende organismen uiteindelijk allemaal afstammen van één gemeenschappelijke voorouder. De geschiedenis van het leven is als een boom waarvan alle blaadjes uiteindelijk van dezelfde tak komen: de stam. En de mens en de aap staan in lijn van afstamming dicht bij elkaar, wat de overeenkomsten verklaart. Maar onze voorouder was geen chimpansee. Een veelgehoorde misvatting. Zo is ook de beroemde term 'survival of the fittest' niet van Darwin afkomstig, maar van Herbert Spencer (1820-1903) en betekent deze niet wat velen er graag in lezen: de overleving van de sterkste, maar: de overleving van de best aangepaste. Wel delen mens en aap dezelfde voorouder, maar dat doen mensen en bijvoorbeeld konijnen ook.

Krenkingen van het mensbeeld

Wat betekenden de revolutionaire inzichten van Copernicus en Darwin voor het menselijke zelfbeeld? Natuurlijk, de scherpstijpers, en die waren talrijk toentertijd, stonden op hun achterste benen. Uit misplaatste overtuiging en vaak ook uit angst voor andere scherpstijpers, die wellicht een wit voetje probeerden te halen en vermoedens van ketterij of afvalligheid maar al te graag meldden. Maar de gewone man of vrouw, maalde die erom? Waarschijnlijk niet, zoals het mij ook weinig interesseert of de aarde wel of niet in het middelpunt staat. Ik geloof wat experts mij hebben verteld, toets hoogstens of het een plausibel verhaal is, maar ga niet zelf op onderzoek uit. Hoe zou ik dat ook kunnen, met mijn gebrekkige kennis. Als morgen blijkt dat zij toch het midden van het universum is, zal ik er even raar van opkijken, maar verder... weinig. Freud dacht daar anders over. Volgens hem heeft de constatering dat de aarde niet het middelpunt van het zonnestelsel is maar de zon, het menselijke zelfbeeld een knauw toegebracht. Evenals de evolutietheorie dat had gedaan en, jawel, zijn eigen theorie met een grote rol voor het onderbewustzijn. Deze beschouwde hij als de copernicaanse wending binnen de psychologie. Ons innerlijk leven, waarvan wij dachten er enige controle op te kunnen uitoefenen, bleek een schip met een voor ons onbekende stuurman die koersen volgde waarvan we geen notie hadden, laat staan deze konden beïnvloeden. En de weerstand tegen dit idee kwam volgens Freud voort uit diezelfde krenking die de mensheid al eerder had moeten ondergaan.

De kosmologische, de biologische en de psychologische krenking hebben gedrieën onbewust de geschiedenis beïnvloed. Dat maakt de beeldspraak van Freud zo mooi. Want natuurlijk is er geen empirisch onderzoek dat uitwijst dat het mensbeeld werd gekrenkt door het Copernicaanse model of door de latere evolutieleer van Darwin. Dat zal er ook nooit komen. En vanzelfsprekend was er niemand die gekrenkt thuis zat, als na een belediging van een goede vriend, toen bleek

dat we dezelfde voorouders hadden als apen. Goed, er zijn nog steeds mensen die dit als een belediging opvatten, deels omdat ze niet goed begrijpen wat evolutie is. Maar ik denk dat zij een minderheid vormen, in in ieder geval in het rijke Westen. Het beeld van Freud is zo treffend omdat de mens nooit heeft geweten dat hij gekrenkt was. Onbewust heeft het hem gestoken dat 'zijn' planeet niet het middelpunt bleek te zijn en dat de mens niets meer of minder was dan een uit een doelloos proces ontstaan organisme – van bacterie, tot aap, tot mens. Niet alleen schaarft Freud zichzelf hiermee in hetzelfde rijtje als Copernicus en Darwin, maar hij benadrukt tegelijkertijd zijn eigen theorie over de rol van het onbewuste.

Het heden

Ik geloof dat Freud weleens gelijk zou kunnen hebben gehad. Er bestaan universele emoties zoals woede en schaamte. En mijns inziens ook trots. Wellicht dat deze kunnen worden verklaard als adaptaties ontstaan door evolutie: het overleven van de best aangepaste. Hoe het ook zij: Freud zag de mens als fier overeind lopend, borst vooruit, vol van trots op de eigen prestaties. Sommige religies deden nog een aardige duits in het zakje van het menselijke zelfbeeld door de mens niet alleen te beschouwen als een deemoedig wezen, onderdanig aan een God, maar ook als kroon der schepping. Imperfect geschapen, wel heerser der natuur. Onvolmaakt van lijf en leden, wel in het bezit van taal en rede. Enige zelfingenomenheid was de mens niet vreemd. Maar plots bleek dat de planeet die hij bezat niet het centrum van het universum was. En als mokerslag daarbovenop zouden we ook nog dezelfde voorouders hebben gehad als een inferieure soort als de aap? De met zichzelf ingenomen mens was zijn plek gewezen, maar had hij het eigenlijk wel door? Zouden we de geschiedenis die erop volgde moeten lezen als één grote poging deze krenking teniet te doen? Een groot gedeelte van de Westerse wereld heeft de theorieën van Copernicus en Darwin omarmd. Maar is het gevoel van de gekrenkte eigenwaarde ook vergeten en vergeven? Wellicht is het huidige tijdperk van sociale media waarmee we massaal bevestiging zoeken dat we er nog toe doen, van kunstmatige intelligentie die ons moet doen uitstijgen boven onze beperkte capaciteiten, van ruimtepioniers die er heilig van overtuigd zijn dat 'project mens' moet worden verplaatst naar onontgonnen gebieden, en van een ongekende vernietigingsdrang van andere soorten, een laatste poging om de mens weer op zijn schild te hijsen en de positie weer te laten innemen die rechtens zijn menszijn toekomt: als middelpunt van het heelal, heerser van planeet aarde, en verder geëvolueerd dan alle andere levende organismen. Benieuwd wat Freud ervan zou denken. Ik hoop in ieder geval dat het niet lukt.

1 Deze hypothesen hoeven helemaal niet waar te zijn noch waarschijnlijk. In tegendeel, als zij een rekenmodel verschaffen dat consistent is met de waarnemingen, is dat al genoeg. 2 Engelse vertaling vanuit het oorspronkelijke Latijn. Popper, K. De groei van kennis, Uitgeverij Boom, 2002, p.119.

Wel of niet plaatsen

commentaren in dialoogvorm

Hans Klein en Anton van Hooff

In De Vrijdenker no. 2019-03 reageerde Anton van Hooff onder de titel *Wel of niet plaatsen? Bij het artikel van Bart Collard op het daarvoor afgedrukte artikel Wilt u meer of minder islam? Waarom Sam van Rooy voor vrijheid dus tegen islamisering is* van Bart J. Collard.

Hans Klein stuurde ons een reactie op het commentaar van Van Hooff, Van Hooff heeft die weer van commentaar voorzien. Wij drukken deze inzendingen hier met beider toestemming als een discussie af. Naar het voorbeeld van de in vroegere filosofische werken nogal eens gehanteerde dialoogvorm hebben we hier Johannes (Klein) en Antonius (Van Hooff) als gesprekspartners opgevoerd.

Redactie

Johannes: Een van de manieren om greep op het leven te krijgen, is het maken van dichotomieën, indelingen in tweeën. Iets werkt of het werkt niet, het regent of het regent niet. Moeilijker wordt het als het gaat om mensen en hun opvattingen. Je bent het vaak met iemand eens en dan behoort hij tot de goede partij, en omgekeerd. In het algemeen is dit een gevaarlijke weg. Iemand met wie ik het meestal eens ben zal mij plotseling onaangenaam verrassen, en omgekeerd. Piet Grijs (pseudoniem van Hugo Brandt Corstius) heeft dit eens schertsend als volgt verwoord: Jezus Christus gaf wel eens een hond een schop en Adolf Hitler gaf de orgelman een dubbeltje.

Antonius: Natuurlijk, A. Hitler was uiterst galant tegenover vrouwen. In een schoolgeschiedenisboek waaraan ik een hoofdstuk over Rusland bijdroeg, plaatste ik een foto van een liefdevolle Stalin met zijn dochter Svetlana: zo zien tirannen er ook uit.

Johannes: Het bovenstaande kwam mij weer eens in gedachten bij het lezen van het artikel “Wel of niet plaatsen?” in “De Vrijdenker” van april 2019, geschreven door u, Antonius.

Vaak ben ik het zeer met u eens, vooral als u schrijft over religie of monarchie. Nu echter werd ik onaangenaam verrast.

Het gaat over het artikel “Wilt U meer of minder

islam?” door Bart J. Collard (BJC) in hetzelfde nummer. De redactie vroeg zich af: kan dit hier gepubliceerd worden? Gij schrijft: “Echt moeilijk wordt het (publiceren of niet) echter als een visie wordt verkondigd waarvan de meeste redactieleden vinden dat die niet des vrijdenkers is”.

Een knappend geluid: mijn klomp brak. Is de redactie een soort Politbureau dat bepaalt wat een vrijdenker mag denken en zeggen? Vergeef mij deze krasse term, want ik was echt stomverbaasd. Het ligt zeer voor de hand het bekende woord, toegeschreven aan Voltaire te citeren: ik ben het geheel met U oneens, maar U hebt het recht dit te zeggen.

Antonius: Dus we moeten ook een lofzang op A. Hitler zonder commentaar plaatsen? Net komt er overigens bij de redactie een commentaar van een lezer binnen die zegt dat we het stuk van Collard NIET hadden moeten publiceren.

Johannes: Ik zal commentaar leveren op de vijf – eigenlijk zes, door de slotalinea – punten die gij naar voren brengt.

- BJC praat één boek na. Ja, je kunt het artikel van BJC als een boekbespreking opvatten. Is dit erg? Nee. In “De Vrijdenker” verschijnen vaak boekbesprekingen.

Antonius: Ja, maar die zijn dan als zodanig herkenbaar en hebben een omvang van maximaal 1500 woorden. Collard maakt niet duidelijk waar hij afstand neemt.

Johannes:

- Sam de Rooy (de auteur van het ene boek) zit bij Vlaams Belang en Paul Cliteur (met instemming genoemd door BJC) staat op de lijst bij de partij van Thierry Baudet (even er tussendoor: bijna niemand weet wat “baudet” betekent. Mijn woordenboek Frans-Nederlands geeft twee betekenissen: 1. ezel en 2. stommeling). Ik vind dit ook zorgelijk, maar nu komt wat ik in de inleiding zei: niet alles wat bijv. Cliteur zegt is automatisch onzin. Men noemt deze retorische truc, meen ik, een “argumentum ad hominem”, ik ben geen latinist.

Antonius: Een *argumentum ad hominem* kwalificeert een mens bijvoorbeeld als schurk of rassist; een *argumentum ad rem* gaat op een zakelijk argument in. Cliteur heeft beweerd dat Wilders geen rassist is omdat Marokkanen geen ras zijn. Nee, natuurlijk, want er bestaan geen menselijke rassen. Iedere man kan met iedere vrouw op aarde kinderen voortbrengen. Iedereen begrijpt wat met rassisme wordt bedoeld, maar zoals ik schreef: ik ben voor een sprekender term als ethnisme.

Johannes:

- Gemeier over het omslag van het “besproken” boek. Hier ben ik het in grote lijnen met u eens, let echter op

mijn slotwoord.

- De onstuitbare groei van de moslimbevolking. Hier trekt gij wel erg vlot een parallel met het verleden. De geschiedenis herhaalt zich immers nooit op dezelfde manier.

Antonius: Juist, dus daarom moet je ook niet komen met het argument dat muzellieden zich bij de konijnen af blijven voortplanten. Ik gaf de feiten aan die erop wijzen dat die groei verflauwt.

Johannes:

- De jongensbesnijdenis. Gij verwijt BJC dat hij niets zegt over dezelfde misstand bij andere religies. Hier zie ik weer een retorische truc: gij leidt de aandacht af naar andere zaken. Het gaat hier over moslims en je moet je bij je onderwerp houden. Het doet mij denken aan een opmerking uit de tijd, gelukkig lang geleden, van de Apartheid. "Dat deugt niet, in Zuid-Afrika" "Ja, maar in Rusland is het ook niet alles."

Antonius: Het gaat hier om een concrete vorm van kindermishandeling die door maar twee religies wordt toegepast. Vergelijking ligt dus voor de hand.

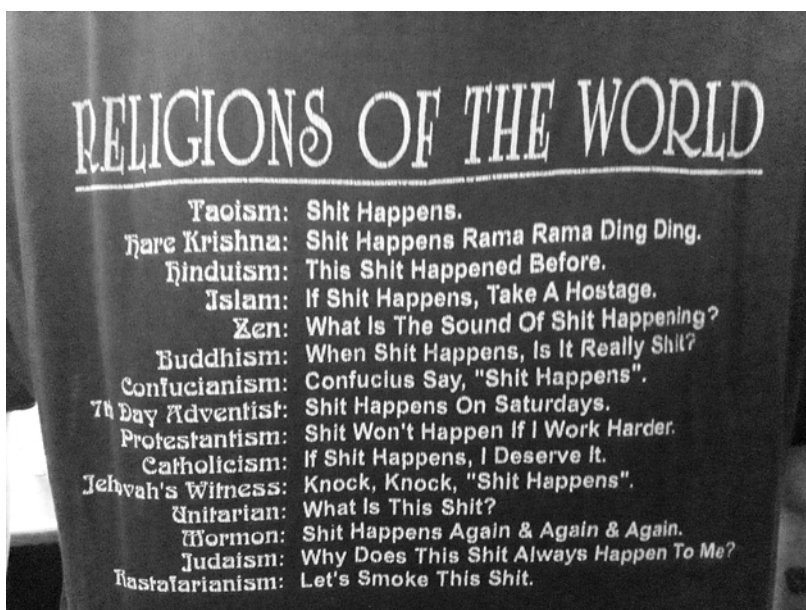
Johannes:

- In de slotalinea gaat het over het feit dat soms een minderheid de overhand kan krijgen, tegen de wil van de meerderheid in. Daar hoeven we nu niet bang voor te zijn, schrijft gij, want "wij zijn aanzienlijk beter toegerust". Ik vraag me af waar gij dit op baseert. Zie bijv. de ontwikkeling in Indonesië. Zie ook het feit, waar gij niet over spreekt, behalve kort bij punt 3, dat men in de laatste jaren duidelijk voorzichtiger is geworden met mogelijk voor muzelmannen aanstootgevend uitlatingen, afbeeldingen, etc. van voor muzelmannen heilige zaken.

Antonius: De verontrustende islamisering van Indonesië gaat uit van een meerderheid. Moslims zijn in een westen een kleine minderheid.

Ik vind dat bespotting van de islam in woord en prent niet aan banden mag worden gelegd, niet door een overheid en niet door zelfcensuur. Iemand die echt gelooft kan niet beledigd worden als zijn Allah wordt bespot. Het is immers aan hem de zondaar te straffen. Dat de niet-christelijke meerderheid zich in de vierde eeuw maar neerlegde bij het oprukken van die monotheïstische religie lag aan een gebrek van weerbaarheid bij intellectuelen (die allemaal heulden met zweverige Neoplatoonse opvattingen: ziel-lichaam en zo). Dat soort pseudo-geloof is bij de tegenwoordige intellectuelen niet sterk voorhanden, wel? Bovendien had de overheid, i.c. de keizer, voor het christendom gekozen. Je wist dus waar je loopbaankansen lagen.

Gezien op het T-shirt van een toerist in Amsterdam.
Foto: Sicco Polders

Een republiek zonder adel

Maarten Gorter

Het gelijkheidsbeginsel is een belangrijk westers beginsel dat sterk geworteld is in de verlichting en in het humanisme. Het is daarom dan ook een speerpunt voor vrijdenkers en De Vrije Gedachte. Het beginsel staat niet voor niets in artikel één van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM): “Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren”. Om deze reden verzet ik mij tegen de monarchie en pleit ik voor een republiek met een gekozen staatshoofd. Er is al vaak geschreven over de monarchie in De Vrijdenker maar ik wil nog verder gaan en pleit voor een totale opheffing van adellijke titels.

Republiek maar toch adel

In sommige republieken zoals Duitsland, Frankrijk en Bulgarije. bestaat er nog steeds adel, zij mogen deze titels gebruiken en deze titels zijn daar dan ook erkend. De adel geniet in deze landen nog steeds politieke macht, het beruchtste voorbeeld van hun politieke macht is toen de laatste Tsaar van Bulgarije, Simeon II, in 2001 werd gekozen als premier. Zo sluit ik ook niet uit dat als Nederland nu een republiek zou worden en Willem-Alexander zich kandidaat zou stellen voor het presidentschap, hij gekozen wordt. Een adellijke titel zoals Baron of Graaf geeft in een republiek altijd nog aanzien en status en kan daarom bij een politieke verkiezing een hulpmiddel zijn. Een veel gehoord argument tegen afschaffing van de adel is dat de adel in Nederland of Duitsland geen voorrechten meer heeft, behalve een titel. Dat kan wel zo zijn maar dit botst alsnog met een steunpilaar van de democratie namelijk het gelijkheidsbeginsel dat in artikel 1 van de Nederlandse grondwet en in artikel 1 van het UVRM staat. Ik kan namelijk niet zomaar de titel jonkheer (de laagste adellijke rang) krijgen die de Nederlandse staat wel heeft erkend en die daarmee dus een wettelijke titel is. Het Centrum voor Familiegesciedenis dat door de Nederlandse staat is erkend en wordt ondersteund, geeft jaarlijks het Nederland's Patriciaat uit waar alle adellijke geslachten in staan. Wij hebben in Nederland nog veel wetten die op adellijkheid betrekking hebben. De Regering of de Staten-Generaal moet soms ook beslissen over adellijke kwesties. We zien dus een sterke politieke bemoeienis met de adel. Deze politieke bemoeienis met de adel komt ook voor in republieken zoals Duitsland en Frankrijk.

Alle mensen worden gelijk geboren, zoals staat geschreven in het UVRM. Als ik alleen door afstamming jonkheer kan worden, zijn een jonkheer en ikzelf dus niet gelijk geboren. Ik ben het dan ook niet eens met de voordelen die een adellijke titel geven. Zoals bij een politieke verkiezing waar een adellijke titel status geeft, dus een voordeel kan zijn om stemmen te winnen. Ook bij een sollicitatiegesprek kan iemand met de titel jonkheer misschien toch net meer kans maken dan iemand met slechts een burgerlijke titel.

Baron Étienne van Zuylen van Nijevelt (1860-1934), opdrachtgever van de grote restauratie van Kasteel De Haar in 1892

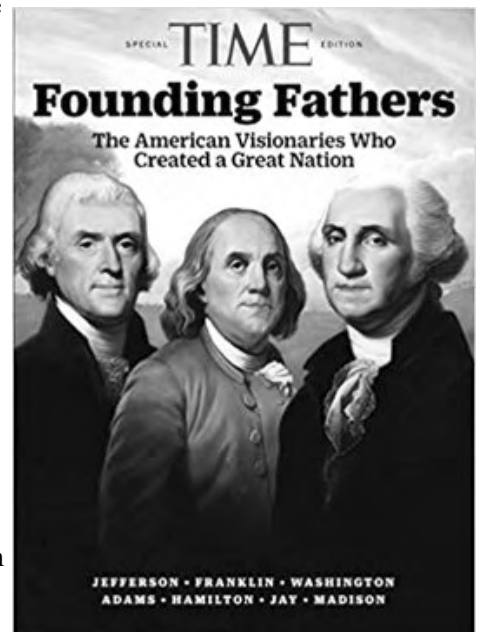
De Verenigde Staten erkennen geen adellijke titels

Het is niet alleen zo dat Nederland een republiek moet worden, ons land moet dus ook geen adel meer erkennen. Maar hoe moet het dan wel? Ik zie de juiste oplossing hiervoor in de Amerikaanse

grondwet, daar is de Title of Nobility Clause [Adellijke Titel Clausule] opgenomen. Hier staat in: “No Title of Nobility shall be granted by the United States: And no Person holding any Office of Profit or Trust under them, shall, without the Consent of the Congress, accept of any present, Emolument, Office, or Title, of any kind whatever, from any King, Prince, or foreign State”.

Deze clausule houdt dus in dat de federale[1] overheid geen adellijke titels verleent of erkent. Daarnaast houdt de clausule in dat mensen die een politieke functie hebben of in dienst zijn van de federale overheid geen adellijke titels van een ander land mogen aannemen. De *Founding Fathers* van de VS waren sterk door de verlichting geïnspireerd en in de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring staat dan ook: “All men are created equal”, wat gebaseerd is op een citaat van John Locke. Alles wat met monarchie of adel te maken had, had voor hen geen plaats in de nieuwe verlichte staat. De *Founding Fathers* wilden daarom het verlichte republikeinse karakter van de VS beschermen door middel van deze

clausule. De *Founding Fathers* vreesden ook dat het aannemen van een adellijke titel uit het buitenland een politicus gevoelig zou kunnen maken voor corruptie. Mijn kritiek op adellijke titels dat die een politiek voordeel zouden kunnen zijn in een verkiezing,

is ook door de *Founding Fathers* geuit. Zij meenden dat adellijke titels het oordeel van mensen kunnen verblinden. Mensen kijken namelijk op tegen personen met titels.

Staatsburgerschap afnemen van adel

In 1810 werd het Titles of Nobility Amendment [Adellijke Titels Amendement] ingediend in het Amerikaanse federale Congres om toegevoegd te worden aan de Amerikaanse Grondwet. Hier staat in: "If any citizen of the United States shall accept, claim, receive or retain, any title of nobility or honour, or shall, without the consent of Congress, accept and retain any present, pension, office or emolument of any kind whatever, from any emperor, king, prince or foreign power, such person shall cease to be a citizen of the United States, and shall be incapable of holding any office of trust or profit under them, or either of them". Dit Amendement zou er voor zorgen dat als iemand een adellijke titel aan zou nemen van een vreemde natie, dat hij of zij dan zijn of haar staatsburgerschap zou verliezen. Het Amendement werd in de Senaat met 19-5 stemmen aangenomen en met 87-3 stemmen in het Huis van Afgevaardigden. Als een Amendement wordt aangenomen in het federale Congres moeten $\frac{3}{4}$ van de lidstaten het goedkeuren. Er zouden toendertijd 14 lidstaten moeten instemmen met het Amendement. Het Amendement werd echter door slechts 12 lidstaten goedgekeurd.[2] Hierdoor is het Amendement nooit toegevoegd aan de grondwet. Grappig genoeg is er door het federale Congres nooit een tijdslimiet op het Amendement gezet, dit zou betekenen, dat als nu in totaal 38 lidstaten (er zijn nu immers 50 staten) het Amendement zouden goedkeuren, het Amendement alsnog wordt toegevoegd aan de grondwet. De kans dat dit gebeurt is echter heel erg klein. Persoonlijk vind ik dat Nederland niet zo'n grondwetsartikel zou moeten aanmaken omdat ik het afnemen van het staatsburgerschap[3] als in strijd beschouw met de mensenrechten.

Conclusie

Om de hierboven gegeven reden acht ik het noodzakelijk dat Nederland een republiek wordt zonder adel zoals de VS. Een vrijdenker is naar mijn mening humanist en een humanist is naar mijn mening republikein, want alle mensen worden gelijk geboren. Maken wij vrijdenkers ons dan niet impopulair door tegen al die heilige huisjes te schoppen die soms door meer dan 75% van de populatie worden gesteund? Het is juist des vrijdenkers, om een stelling in te nemen die botst met de gedachten van de meerderheid. Een vrijdenker gelooft in zijn of haar overtuiging ongeacht hoeveel mensen het met hem of haar eens zijn. Tot diep in de jaren '50 geloofde ruim 90% van de mensen in Nederland in een god. Toen bestond De Vrije Gedachte al honderd jaar, dat heeft ons er niet van weerhouden om de strijd aan te gaan met religie. Nu is de meerderheid van de Nederlandse bevolking niet meer gelovig, zo is ook misschien over 50 jaar de meerderheid van de mensen republikein. Ongeacht wat de meerderheid vindt blijf ik als vrijdenker en humanist mij verzetten tegen zowel religie als tegen de monarchie en de adel.

[1] De clause heeft op zichzelf alleen betrekking op de federale overheid maar door de Contract Clause in de Amerikaanse Grondwet heeft deze ook betrekking tot de statelijke overheden.

[2] Maryland, Kentucky, Ohio, Delaware, Pennsylvania, New Jersey, Vermont, Tennessee, North Carolina, Georgia, Massachusetts en New Hampshire.

[3] Ik spreek nu alleen over mensen met slechts één staatsburgerschap. Mensen worden stateloos als zij het enkele staatsburgerschap verliezen, dit is verboden onder veel verdragen en mensenrechten.

Ingrediënten voor een echte en seculiere grondwet

Anton van Hooff

De meeste mensen weten het niet, maar de Nederlandse grondwet heeft geen rechtskracht. Geen burger kan zich erop beroepen. Ik heb die les in 2001 geleerd toen ik bezig was mijn bruid uit Letland, toen nog geen EU-lid, te importeren, terwijl de buiten-Europese bruid van een andere burger, drs. W.-A. van Oranje-Nassau, niet in het buitenland bleef om daar een verblijfsvergunning met het oog op een huwelijk af te wachten, zoals de vreemdelingenwet eiste. Een beroep op artikel 1, verbod op iedere vorm van discriminatie, bleek niet mogelijk.

Toch kennen velen een haast mystieke betekenis toe aan de grondwet en beweren bijvoorbeeld dat die de scheiding van kerk en staat vastlegt. Staat nergens. Integendeel: de overheid bevoorrecht in menig opzicht het godsgeloof, zie onze brochure 'Houd het geloof

erbuiten'^[1], waarover ik voor de algemene ledenvergadering van 11 mei zal spreken.

Wat nu voor grondwet doorgaat is een vreemd ratjetoe van grondrechten, aanslibbels sinds 1848 en uitzonderingbepalingen voor mensen die van achteren Van Oranje heten. Vergelijk daarmee maar eens de *Staatsregeling voor het Bataafsche Volk* uit 1798. Die constitutie staat als een huis. En zoals gezegd onze grondwet is geen wet, maar slechts het voornemen van de Staten-Generaal om als wetgevend orgaan om geen wetten te maken die in strijd daarmee zijn: de slager keurt dus zijn eigen vlees.

Dat moet beter kunnen. Inspiratie is *das Grundgesetz* van de Bondrepubliek Duitsland. Dat land had het geluk in de *Stunde Null* opnieuw te kunnen beginnen. Dit jaar wordt het 70-jarig bestaan herdacht.

Ik heb daaraan een kleine bijdrage mogen leveren.^[2] Die grondwet is helder van opbouw, spreekt duidelijke taal en het belangrijkste: is wet.

Ik ben zeker niet de eerste die zich ergert aan het misbaksel dat *Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden* heet. Ik heb zitten bedenken wat er in een echte en seculiere grondwet zeker zou moeten staan. Hier volgen de ingrediënten, zonder veel ordening.

Volkssoevereiniteit

Net als bij de Duitse grondwet wordt in een preambule vastgelegd dat alle macht van het volk uitgaat:

De burgers van Nederland hebben de Staten-Generaal als volksvertegenwoordiging de volmacht gegeven om deze grondwet vast te stellen en te wijzigen

Hierbij wordt dus uitgegaan van de vertegenwoordigende democratie met de Staten-Generaal als grondwetgevende vergadering. Je zou natuurlijk voor een referendum kunnen kiezen, maar juist bij een complexe tekst als een grondwet heeft het weinig zin voor de keuze ja of nee te gesteld te worden.

Grondrechten

Vervolgens moeten de grondrechten komen. Nu begint onze grondwet met een hijgerig lang verbod op discriminatie.^[3] We kiezen voor wat het Duitse voorbeeld als hoogste waarde stelt:

1. Eerbied voor de menselijke waardigheid is de grondslag voor het handelen van de Nederlandse rechtsgemeenschap

Zo vermijden we de keuze tussen wat hoger is, vrijheid of gelijkheid. In plaats van de adembenemende artikel 1, volgen we weer het Duitse voorbeeld:

2. Iedereen onder Nederlandse rechtsmacht is voor de wet gelijk

Ja, en dan komen we bij de vrijheid, van menings(uiting), godsdienst en levensovertuiging (die we volgens artikel 6.1 'belijden'). Omdat het geloof niet meer dan een mening is, gooien we alles op één hoop:

3. Iedereen is vrij een eigen mening te hebben en die individueel en in vereniging te uiten, mits die vrijheid die van anderen niet in gevaar brengt of inperkt

Nederland als rechtsstaat

Nergens in de grondwet definieert Nederland zich als een democratie, het woord valt niet. Ook dat het een rechtsstaat is, staat nergens uitdrukkelijk. Dat de

overheid al volgens het Plakkaat van Verlatinge een hoeder van het volk moet zijn, ontbreekt ook. Dat maken we goed met:

4. Nederland is een democratische en sociale rechtsstaat

We handhaven wat nu artikel 3 is, maar trekken wel de logische consequentie dat erfopvolging taboe is:

5. Iedere burger is in ieder openbaar ambt benoembaar, behoudens in de wet geregelde beperkingen en voorwaarden

Dan nog iets over het recht op vereniging:

6. Allen hebben het recht verenigingen te vormen, mits zulke verbanden geen bedreiging voor anderen of het democratisch bestel vormen

Wat als een Hitler langs democratische weg aan de macht komt? De Duitse grondwet heeft een unieke bepaling die postuum Von Stauffenberg en Georg Elser vrijpleit. Dat artikel nemen we over:

7. Alleen als andere democratische middelen tekortschieten, heeft iedereen het recht met andere middelen verzet te bieden aan iedereen die de democratische orde buiten werking stelt

Scheiding der machten

We leren op school dat de Trias Politica het wezen van een moderne staatsinrichting is. In Nederland bestaat die scheiding der machten niet, dus:

8. Wetgeving is voorbehouden aan de Staten-Generaal als volksvertegenwoordiging

9. Wetten, verordeningen en bepalingen mogen niet in strijd zijn met de grondwet

10. De uitvoerende macht is voorbehouden aan de uitvoerende organen onder controle van volksvertegenwoordigingen

11. Rechtspraak is voorbehouden aan de rechterlijke macht, waarvan de onafhankelijkheid is gewaarborgd

12. Iedere rechter mag bij een rechtszaak de wet die van toepassing is, toetsen aan de grondwet

13. Een grondwettelijk hof houdt toezicht op de grondwettelijkheid van wetten, verordeningen en bepalingen van publieke organen

14. Iedere burger mag rechtstreeks bij het grondwettelijk hof beklag doen als naar eigen mening grondwettelijke rechten worden geschonden

Kerk en staat

Tja en dan moet de vanzelfsprekende scheiding van kerk en staat er ook in, zo bijvoorbeeld:

15. De staat onthoudt zich van het materieel bevoordelen van welke levensovertuiging dan ook
Hier aarzel ik. Door 'materieel' wordt in elk geval een halt toegeroepen aan de belastingvoordelen zoals de vrijstelling van Onroerende Zaak Belasting voor kerken, synagogen en moskeeën. Ook mag de seculiere overheid niet langer de opleiding van geloofsverkondigers voor haar rekening nemen. Er komt tevens een einde aan het instituut geestelijke verzorger in leger en bij penitentiaire inrichtingen. Dat betalen die gelovige clubs (en ook het Humanistisch Verbond) maar zelf. Psychologische begeleiding is natuurlijk weer wel een publieke taak.

Ik aarzel omdat ik vind dat de democratische staat wel democratische gezindheid mag bevorderen, zoals nu

door het Huis van de Democratie gebeurt. Op dit punt zijn suggesties zeer welkom.

Neutraal onderwijs

En nu het oude artikel 23 dat in lid 1 zegt dat het onderwijs de overheid een zorg zal zijn.^[4] In het volgende lid wordt het onderwijs vrij verklaard. Wat dat betekent, weten wij maar al te goed. Daarom:

16. De overheid heeft de plicht iedereen onderwijs te bieden in een leeromgeving die recht doet aan de diversiteit van de samenleving, om de eigen bekwaamheden ten volle tot ontwikkeling te brengen

Gratis en openbaar onderwijs wordt dus de enig toegelaten vorm. Niet alleen confessioneel onderwijs (zoals ook de zogenaamde vrije school) wordt taboe, maar ook het isolerende huisonderwijs, uitzonderlijke medische omstandigheden natuurlijk daargelaten.

Identiteit

Er wordt de laatste jaren geëmmerd over onze identiteit. Zit die in de stroopwafel, de flessenlikker of de tolerantie? Het enige controleerbare kenmerk van Nederlander-zijn is de taal. Als we die in de grondwet vastleggen, hebben we meteen een wettelijke grondslag om van immigranten te eisen dat ze zich de landstaal eigen maken en wat mij betreft voor de plicht van de overheid om taalonderwijs te verzorgen in plaats van het aan de 'vrije markt' over te laten (voor mensen die net op die markt komen!). Dus:

17. Het Nederlands is de landstaal

Natuurlijk is er niets mis met nationale mascottes:

18. Als nationale symbolen gelden de rood-wit-blauwe vlag, het Plakkaat van Verlatinge en een volkslied dat de waarden van Nederland uitdrukt

Wat dat laatste betreft: in plaats van het bizarre brullen van een station dat het altijd de ko-ho-ho-honing van Spanje heeft geëerd, moet op de oude melodie die zo vertrouwd is, een meer passende tekst komen. Zelf heb ik twee ontwerpen gemaakt die in *De Republiek* zullen

worden gepubliceerd. Nieuwsgierigen kunnen van mij al het manuscript krijgen.

Groter verband

Maar ja, Nederland staat niet alleen in de wereld. Er moeten dus ook artikelen komen die dat uitdrukken, zoals:

19. Als lid van de Europese Unie maakt Nederland dat zijn wetgeving in overeenstemming is met Europese regelgeving

Ook daar horen symbolen bij:

20. Als uitdrukking van de verbondenheid met de Europese Unie wordt naast de Nederlandse vlag steeds die van de EU opgesteld en wordt de Europese hymne naast het volkslied ten gehore gebracht

Dankzij Balkenende hoeft de vlag met gouden sterren en de melodie van Ode an die Freude niet. Gelukkig trekken de meeste landen zich niets aan van die 'vrijheid'. Ook bij euroskeptische regeringsleiders zien we de nationale en de Europese vlag in het decor. De Deutschlandfunk sluit de uitzenddag af met de melodie van de nationale en de Europese hymne.

We laten het hier even bij. Er hoort natuurlijk nog veel meer in een grondwet die hout snijdt: zorg voor het milieu, verhouding t.o.v. de Verenigde Naties, de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, de Europese Verklaring van de Rechten van de Mens, de Europese gerechtshoven, het Internationaal Hof van Justitie, Het Internationale Strafhof, lichamelijke integriteit...

Enfin; denk maar mee.

-
- [1] In een tweede, door mij niet geautoriseerde druk verschenen onder de titel: "Houd kerk en staat gescheiden"
 [2] Beluister de ene minuut van radioglorie op: https://www.deutschlandfunk.de/grundgesetz-artikel-20-das-recht-zum-widerstand.3770.de.html?dram:article_id=443658
 [3] Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.
 [4] Het staat er een ietsje anders: Het onderwijs is een voorwerp van aanhoudende zorg der regering.

WERELDS NIEUWS

Concurrentie voor de pastafari's: het Dinkoïsme. Zie <https://en.wikipedia.org/wiki/Dinkoism>

Een burger(service)nummer

Anton van Hooff

'Mag ik van u het Burgerservicenummer?' 'Mm? Oh, u bedoelt mijn burgersnummer.' Zo protesteer ik er altijd zwakjes, maar machteloos, tegen dat ik een nummer ben geworden, louter en alleen ten dienste – 'service' – van de overheid. Huiveringwekkender nog is het moeten afgeven van de vingerafdruk voor een paspoort. Als ik nog eens die nare ervaring moet meemaken – maar het gaat tegenwoordig om een vernedering die je eens in de tien jaar ondergaat – neem ik het persoonsbewijs van mijn moeder uit 1941 mee. Dat was met de vingerafdruk, verzegelde pasfoto, en fijne achtergronddruk het perfecte controle-instrument voor de Duitse bezetter. Joden kregen een J erin gestempeld. 'Nou en?' dachten de meesten van hen, 'ik hoef me er toch niet voor te schamen dat ik Jood ben?' Maar enkelen hebben dat satansteken geweigerd; dat heeft hen het leven gered. De grote meerderheid dacht natuurlijk dat het wel vervelend was dit document altijd bij je te moeten hebben, maar als brave burger had je toch niets te verbergen, wel? Het moet een gouden tijd voor fotografen zijn geweest. Mijn moeder wilde er duidelijk geflatteerd op staan.

Mijn zoon van vijftien ontsnapt voorlopig aan de vingerafdruk. Omdat we toch alleen maar binnen Europa reizen, hebben we net zijn paspoort ingeruild voor een identiteitskaart. Daarvoor is geen vingerafdruk nodig. Maar pas op, als het Europese Parlement niet oppast, moeten alle EU-landen over twee jaar twee vingerafdrukken op de chip van de ID-kaart gaan opslaan. Jaja, het gaat erom identiteitsfraude tegen te gaan. Weer zal de brave burger, net als zijn ouders of grootouders van 1941, denken: 'Ik ben toch geen boef, dus alla.' Maar wat als een kwaadaardige overheid ooit de beschikking krijgt over dit perfecte controlemiddel?

Persoonsbewijs van mijn moeder Josina van Hooff-Halverhout; 'zonder' is zonder beroep

Het is zoals Demosthenes zei toen hij in -344 waarschuwde tegen de despotie van Philippos van Macedonië:

"Iets heeft de aard van weldenkende mensen gemeen. Ze hebben daarin een beveiliging, die voor allen goed en heilzaam is, maar vooral voor volksregeringen tegen tirannen. Wat dat wel is? *Wantrouwen!*"

De J op persoonsbewijs

De aandacht wordt erop gevestigd, dat de Duitse autoriteiten de verplichting hebben opgelegd, dat de J, die op de persoonsbewijzen voor Joden is gestempeld, bij het vertoonen van dit bewijs (ook in foudraal) terstond duidelijk zichtbaar moet zijn.

Wie hieraan geen gevolg geeft, kan zich ernstige moeilijkheden berokkenen.

Het Joodsche Weekblad: uitgave van den Joodschen Raad voor Amsterdam van 23-01-1942.

De klassieke artseneed verbiedt geen hulp bij zelfdoding

Anton van Hooff

Niets leuker dan naar een zelfmoordcongres te gaan; zwarte humor verzekerd. Als ik op de universiteit mijn absentie om die reden in de afdelingsagenda schreef, waren de reacties steevast: ‘Je komt toch wel weer terug, hè?’ Ik dankte een reeks uitnodigingen aan mijn boek *From Autothanasia to Suicide. Self-Killing in Classical Antiquity*, de Engelse versie van *Zelfdoding in de antieke wereld*. Beide boeken had ik gelijktijdig geschreven, ze kwamen alle twee in 1990 uit. Het Nederlandse boek is inmiddels een verzamelobject geworden – René van Elst tikte onlangs op de boekenmarkt een exemplaar op de kop. De Engelse versie levert me ieder jaar nog enkele tientjes aan revenuen op aan wereldwijde verkoop. Ze is in 2011 als paperback herdrukt en is ook als e-book beschikbaar.

Historisch suïcicoloog

Ik was als klassiek historicus natuurlijk een vreemde eend in de bijt op die suïcïdebijeenkomsten, die verder bevolkt werden door psychologen, psychiaters en sociologen, die zich soms tooiden met de betiteling suïcicoloog. Ik was in dit gezelschap dus de historische suïcicoloog. Ik probeerde telkens duidelijk te maken dat hun paradigma dat zelfdoding een psychosociaal fenomeen is door tijd en cultuur bepaald is. Het ging allemaal terug op *Le suicide* van Émile Durkheim van 1897. Het boek heeft als ondertitel *une étude sociologique* en dat is het ook: een eerste sociologische studie van een verschijnsel dat in de negentiende eeuw ontzetting wekte: sinds artsen wettelijk verplicht waren de doodoorzaak vast te stellen, bleek suïcide een niet te veronachtzamen plaats in de sterfstatistiek in te nemen. Durkheim vergeleek bijvoorbeeld de percentages zelfdodingen van Zwitserse kantons. In de katholieke lag dat aanmerkelijk lager dan in de protestantse. De roomse kerk bood dus meer bescherming, net zoals het getrouwd zijn, een andere factor die hij in zijn beschouwingen betrok.

Vóór hem was gezocht naar allerlei oorzaken: de maanstand, het (Engelse) klimaat, overmaat van zwarte gal en de dikte van de schedel. Nog weer eerder – tot in de achttiende eeuw – gold zelfdoding als de doodzonde bij uitstek. Augustinus had immers in zijn *Staat Gods*

verklaard: Wie zichzelf doodt is een moordenaar (*Qui se ipsum occidit homicida est*). Aan die scherpe afwijzing hebben we het woord – en begrip – zelfmoord te danken. Het hatelijke woord *suicida* werd pas in 1177 door een Franse theoloog bedacht.

In mijn voordrachten en publicaties greep ik terug op de voorchristelijke benadering. Woord noch begrip zelfmoord bestond in de klassiek oudheid. De algemene term was vrijwillige dood”, *mors voluntaria*, dat in het Duits is herleefd als *Freitod*. Ikzelf heb als neologisme eigendoding geïntroduceerd – ‘zelfdoding’ is toch te zeer een krampachtige vermijding van ‘zelfmoord’.

Gidsland in Cork

Op het *Fifth European Symposium on Suicide* in het Ierse Cork, september 1994, mocht ik voor de volle zitting een voordracht houden die ik de titel ‘Suicide in Antiquity - From Kin-Killing to Self-Murder’ had gegeven; ik betoogde daarin dat in de Griekse wereld wel het doden van eigen familie als een huiveringwekkende daad werd beschouwd – Orestes die moeder Klytaimnestra doodde – maar dat het doden van het eigen individu niet werd onderscheiden; de gebruikte terminologie bewees dat. Zo was toen een *autocheir* iemand die de hand aan het *eigene* sloeg. Pas later kreeg het de specifieke betekenis van ‘die de hand aan *zichzelf* sloeg’. Die ontwikkeling heeft alles te maken met de erkenning van de mens als individu – met onsterfelijke ziel en al. Reeds van Plato mocht je de ziel niet gewelddadig van het lichaam bevrijden, maar alleen door wijsheid. Het rigorisme van Augustinus sloot een ontwikkeling af; kerkvergaderingen bepaalden dat iemand die zelf een einde maakte aan het leven een hondenbegrafenis buiten gewijde grond moest krijgen om zo beroofd te worden van de opstanding bij het einde der tijden. Volgens deze kerkleer weigerde nog niet zo lang geleden een Brabantse pastoor een kerkelijke begrafenis aan een bejaarde vrouw die euthanasie had laten plegen.

Mijn verhaal viel zo goed dat ik werd uitgenodigd om de geschiedenis van eigendoding te schrijven voor het *Comprehensive Textbook of Suicidology*, een kloek werk van 650 pagina’s dat in 2000 uitkwam. Dat leverde weer een invitatie op om een dergelijk stuk bij te dragen aan het *Handboek suïcidaal gedrag* (2007), waarvan dit jaar een bijgewerkte versie in een tweede druk bij de Tijdstream is uitgekomen.

Op dat congres in Cork ontstond opschudding toen bekend werd dat Nederland, toen nog gidsland, heel ver was met het gedogen van hulp van artsen bij vrijwillige euthanasie. Er werd een aparte zitting georganiseerd waarop Ad Kerkhof, nu hoogleraar aan de VU, met enige trots uiteenzette hoe ver ‘wij’ al waren. Brits en Ierse artsen waren ontzet. Zij riepen dat hun artseneed hun verbod het leven van een patiënt actief te beëindigen. Achteraf heb ik een paar artseneden bekeken – diverse medical schools hebben, typisch Brits, hun eigen versie – maar nergens gevonden dat die vorm van sterven hulp verboden is. Hetzelfde geldt voor

Nederland, waar ik dokters hetzelfde alibi heb horen aanvoeren. De algemene ambtseed van 1853 bevat maar twee verplichtingen: het beroepsgeheim te bewaren en zich aan de wet te houden.

Als deze dus assistentie bij eigendoding toestaat, is er geen vuiltje aan de lucht.

Waarschijnlijk hebben al die artsen in de vreugde van het eindelijk behaalde artsdiploma niet opgelet wat ze bezwoeren. Op de achtergrond ligt een mystiek geloof in de waarde van de eed der artseneden, die van **Hippokrates** (ca. -460 tot -370).

Een medische school onder andere

Allereerst moet worden opgemerkt dat die eed alleen gold voor de volgelingen van deze arts van het eiland Kos. De school had een haast sekte-achtig karakter. Zij geloofde erin dat gezondheid bestond uit het evenwicht van de vier lichaamsvochten, de humoren: slijm, gele gal, zwarte gal en bloed. Bij een overmaat van dit laatste vocht was aderlaten geboden, een praktijk die in het alternatieve circuit en bij moslims nog in zwang is – want Mohammed zelf zou zich zo hebben laten behandelen.

Aderlating op een Griekse vaas (Louvre)

Hippokratische artsen waren verder wars van ingrepen. Het evenwicht van de humoren moest worden hersteld door een leefwijze, *diata*, dus een 'dieet' van pappen en nathouden. Andere medische richtingen waren minder terughoudend. Van een artseneed bij deze scholen is geen sprake. We weten ook niet welke rol de hippokratische eed, die niet eens van de grote voorganger zelf stamt, innam. Beschrijvingen van plechtige bezweringen ontbreken. Niettemin heeft de artsenstand altijd een grote waarde toegekend aan juist deze eed, die in de loop der eeuwen allerlei variaties heeft ondergaan.

Antieke artsen hielpen wel degelijk

Dat artsen in het algemeen wel degelijk hulp boden bij eigendoding blijkt uit antieke bronnen. Zo probeerden twee medici Seneca in +65 van het leven af te helpen. De eerste sneed de polsaderen en later die van de knieën door. De tweede reikte een ampul met dollekervel aan. Het getaande oude lijf reageerde niet afdoende op deze 'behandelingen'. Pas een stoombad sneed Seneca de adem af. Deze en andere artsen opereerden zonder scrupules in het openbaar in tegenstelling tot vakbroeders die hun patiënten arglistig om het leven

brachten. Ze waren daartoe in staat door de intieme omgang met het lichaam van hun patiënt. Een anekdote over Alexander de Grote bevestigt de angst die bestond over de misdadige mogelijkheden die de antieke dokter had. Ziek zijnde kreeg hij een anonieme brief om op te passen voor zijn lijfarts Xenokrates. Toen die hem bezocht en een drankje overhandigde, gaf de wereldveroveraar de brief te lezen, terwijl hij in alle gemoedsrust het medicijn opdronk. Aan keizer Claudius was zo'n vertrouwen in zijn lijfarts niet vergund. Toen de giftige paddenstoelen die zijn vrouw Agrippina hem had gegeven, niet hun werk deden doordat hij ze uitbraakte, maakte lijfarts Xenofon in +54 het werk af door met een veer besmeerd met gif in Claudius' keel te kietelen.

Correcte lezing van de Eed

De fameuze eed bond dus duidelijk lang niet alle artsen en na de uiteenzetting over de angst voor sluipmoord door dokters komt die gelofte in een ander licht te staan. Wat zwoeren de hippokratische artsen precies? Eerst beloofden ze bij Apollo en Asklepios zich aan hun eed te houden en riepen vervloeking over zich af bij verzaking daarvan. Vervolgens beloofden zij elkaar als een familie te behandelen. Daarna komen enkele specifieke geboden en verboden, zoals zich niet seksueel te vergrijpen aan een patiënt, geen geheimen die ze aan het ziekbed te weten zijn gekomen te verraden en ... geen nierstenen te snijden. Kennelijk was dit een specialistische – of minderwaardige – ingreep die aan chirurgijns moest worden toevertrouwd. Dat zo'n specifieke behandeling hun werd verboden en bijvoorbeeld niet in het algemeen het uitvoeren van operaties, is typisch voor de vorm van vroege voorschriften. Die zijn niet generaliserend, maar behandelen steeds een geval. Die 'casuïstiek' vinden we in oude wetgeving: als iemand dit doet... dan is dit de straf.

Slepen van een lijk op een 'sloye'

Ergens middenin staan de paar zinnen die artsen nog steeds aangrijpen om niet te hoeven handelen bij een stervenwens. Op het eerste gezicht lijkt de zaak duidelijk: 'En ik zal aan niemand desgevraagd een dodelijk middel toedienen'.^[1] Maar dan gaan de filologische raderen draaien. Dat dodelijke middel toedienen moet op gif slaan. Dus een ander middel, de aderen aansnijden bijvoorbeeld, is niet taboe. Vergif wordt apart genoemd omdat het een geniepig middel is; het kan gemakkelijk onontdekt blijven. De patiënt die

een hippokratische arts heeft ingehuurd, kan er op grond van diens ambtseed zeker van zijn dat hij niet stiekem gif krijgt toegediend. Ook niet als hij erom vraagt? We kijken naar het Grieks: daarin staat niet ‘En niet zal ik aan iemand als hij erom vraagt een dodelijk middel toedienen’. Die relatie tussen ‘vraag en aanbod’ zou het Grieks met zijn naamvallen makkelijk duidelijk kunnen maken door naast het ‘iemand’ in de derde naamval, ook ‘als hij erom vraagt’ in de dativus te zetten. Maar nee, het ‘desgevraagd’ staat in de naamval van onderwerp, nominativus bij het subject ‘ik’. Dus: ‘als mij erom gevraagd wordt’. Door wie dan wel? Misschien door die ‘iemand’, maar waarschijnlijker door een derde die zich van een ongewenste persoon door sluipmoord wil ontdoen en de arts als handlangers gebruikt.

Vernuftige zelfdoding, uit *Police News* van 19 aug. 1876

Ook het vervolg van de eed wijst erop dat het vooral gaat om het stiekeme van vergif. De arts belooft namelijk bij een vrouw geen giftige tampon aan te brengen. Ook hier hebben moderne ethici een algemeen verbod op abortus willen zien, maar in de omvangrijke collectie van hippokratische geschriften komen diverse methoden voor om een ongewenste vrucht kwijt te raken, zoals over een hobbelige weg rijden. Dus ook hier gaat het om het arglistige van het gebruik van gif. Zo kon de echtgenoot stiekem beroofd worden van zijn nageslacht. Daarvoor had hij de arts die zijn vrouw behandelde, niet ingehuurd!

Al vaker heb ik erop gewezen dat die passages in de Eed zo moeten worden verstaan – ik sta niet alleen in deze interpretatie. Ze hebben die zware betekenis gekregen door de publicaties van Ludwig Edelstein (1902-1965). Hij was als Joodse geleerde Duitsland ontvlucht en was ontzet over de betekenis die artsen in zijn vaderland aan ‘euthanasie’ gaven. Hij beriep zich op de eed van Hippokrates als een Magna Carta voor de artsenstand, begrijpelijk, maar dus ten onrechte.

Bij die Zeit

Het blijft echter vechten tegen de bierkaai. Enkele maanden geleden vroeg een redactrice van het weekblad *die Zeit* mij om deskundig advies. In Duitsland, waar sommige dingen tientallen jaren later dan in Nederland gebeuren, is een felle discussie uitgebroken over Sterbehilfe. Er dreigt nu een wettelijk verbod op hulp te komen, iets wat in Nederland in 1887 in het Wetboek van Strafrecht is gekomen. Ik gaf zowel telefonisch al per e-mail de informatie die ze nodig had, inclusief mijn lezing van de Eed. Maar in het grote artikel dat ze uiteindelijk publiceerde, wordt die toch weer als een verbod op medische hulp bij eigending voorgesteld. Mijn naam valt alleen in een verwijzing naar Edelsteins beroep op de eed als de Magna Carta, zonder de toevoeging ‘ten onrechte’. Ik mag alleen maar hopen dat mijn protesterende Leserbrief, gepubliceerd op 18 april, en de uitgebreide versie op *Das Blog der Leser* helpen een hardnekkig misverstand uit de wereld te helpen.

[1] Voor de lezers met kennis van Grieks: Οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον.

Engels vermaak, Brown 1814

Twijfel over het plaatsen van mijn boekbespreking van *Voor vrijheid dus tegen islamisering* is absurd

Een reactie op het artikel van Anton van Hooff

Bart J. Collard

“Waar hedendaagse terroristische bewegingen het op gemunt hebben, is op ‘vrijdenkers’ (...)” Paul Cliteur^[1]

Bijna hadden de hedendaagse terroristische bewegingen een slag gewonnen, maar gelukkig publiceerde *De Vrijdenker* mijn artikel *Wilt u meer of minder islam?* *Waarom Sam van Rooy voor vrijheid dus tegen islamisering* is toch nog in het maantnummer. De beslissing om het artikel wel of niet te plaatsen bleek, volgens een bijgevoegd artikel van redacteur Anton van Hooff, 'verduiveld moeilijk'. Niet omdat het gebrekkig gevonden werd, *“kant noch wal raakt, slecht geschreven is of op de man in plaats van de bal speelt”*. Nee, omdat *“een visie wordt verkondigd waarvan de meeste redactieleden vinden dat die niet des vrijdenkers is.”* Met ‘grote aarzeling’ werd uiteindelijk ‘uit naam van de vrijheid van meningsuiting’ besloten mijn artikel toch te plaatsen.

De website (<https://devrijgedachte.nl/canon/over-vrijdenken/>) van vrijdenkersvereniging *De Vrije Gedachte* geeft geen precieze definitie van ‘vrijdenken’, maar schrijft hierover wel: *“Vrijdenkers onderzoeken de werkelijkheid door middel van rationeel denken, dus zonder dogmatische of ideologische vooroordelen”*. De wellicht belangrijkste voorwaarde voor het vrijdenken is dan een zo ruim mogelijke vrijheid van meningsuiting. Valt mijn artikel dan onder ‘irrationeel denken’ of overschrijd ik de grenzen van vrijheid van meningsuiting, zo vraag ik me af. Van Hooff lijkt te schrijven dat van ‘irrationeel denken’ geen sprake is. Tevens is mijn kritische blik op religie in het algemeen en islam in het bijzonder juist het gevolg van een uitgebreide studie en een rationeel denkproces. Waarom zou het dan niet des vrijdenkers zijn? Bij overschrijding van de grenzen van vrijheid van meningsuiting zou mijn artikel moeten oproepen tot geweld en ook dat is zeker niet het geval. Althans, dat is wanneer de redactie het oproepen tot geweld als grens van vrijheid van meningsuiting hanteert. En dat is nog maar de vraag. Dat het artikel ‘toch maar’ werd geplaatst uit naam van vrijheid van meningsuiting doet vermoeden dat *De Vrijdenker* eigenlijk een nauwer criterium voor publicatie hanteert. En dat is opmerkelijk.

Ik begrijp de twijfel van de redactie niet. Maar omwille van mijn, of Van Rooy's, betwiste verkondigde visie plaatste redacteur Anton van Hooff dus ook nog een eigen artikel bij het mijne, genaamd *Wel of niet plaatsen? Bij het artikel van Bart Collard*. Kennelijk voelde de redacteur de drang om de abonnees uitleg te geven over de reden dat de redactie tóch tot plaatsing over ging. En achtte hij ook de afzwakking van mijn punten noodzakelijk. Dat laatste, een inhoudelijk debat, is natuurlijk een fantastisch goed in onze vrije

samenleving. Juist bij vrijdenken is een rationeel debat belangrijk. Van Hooff heeft vijf bedenkingen bij mijn ‘niet-vrijdenkerswaardige’ artikel.

Vijf bedenkingen

In de eerste plaats wordt volgens Van Hooff een boek instemming nagepraat. Hoewel instemming natuurlijk niet per definitie problematisch is bij een boekbespreking, is die kritiek hier niet van toepassing. Op sommige gebieden ga ik verder dan Van Rooy. Zo bepleit ik een algemeen verbod op het dragen van zichtbare religieuze symbolen door overheidsmedewerkers. Ook uit ik kritiek op hem. Zo vraag ik me af of hij nou wel of geen algemeen hoofddoekenverbod wil invoeren; dat werd mij nog niet helemaal duidelijk. Deze eerste bedenking van Van Hooff heeft daarom niets te maken met de afweging over plaatsing van mijn artikel.

Van Hooff's tweede bedenking is dat Sam van Rooy en – de door mij aangehaalde – filosoof Paul Cliteur *“bepaald geen onomstreden autoriteiten”* zijn. Dit is een ad hominem drogreden. Ik bespreek slechts de inhoud van een boek. Hoewel de auteur allerlei andere opvattingen zal hebben is de essentie van een boekbespreking om het boek, en de argumentatie daarin, centraal te stellen. Van Hooff benoemt Cliteurs kandidaatstelling bij Forum voor Democratie (FvD), de partij die bij de meest recente Nederlandse verkiezingen de grootste is geworden. Tevens wijst hij op een illiberale partijstructuur; maar maakt die vermeende structuur Cliteur omstreden voor hem? Of heeft dat ergens anders mee te maken? Dat blijft onduidelijk. Van Hooff schrijft: *“Sam de [BC: van] Rooy is van Vlaams Belang, voorheen Vlaams Blok, de partij van 'eigen Vlaams volk eerst', dus een partij van volksisme, zoals ik rassisme [BC: racisme] noem sinds Cliteur in het Marokkanenproces tegen Wilders wijsneuzig heeft betoogd dat Marokkanen geen ras vormen.”* In het kader van ‘kant noch wal raken had de redactie zich beter over de plaatsing van dit artikel kunnen buigen, want wat zegt Van Hooff hier nu eigenlijk? Dat Cliteur de rechters in het tweede Wildersproces op het belangrijke juridische onderscheid tussen ras en nationaliteit wijst, vindt Van Hooff kennelijk vervelend. Van Hooff spreekt *daarom* van 'volksisme' wanneer het ‘eigen volk eerst’ wordt geplaatst. En daarvan beschuldigt hij Van Rooy. Maar is het niet juist de taak van de staat om het eigen volk eerst te plaatsen? In onze democratie kiest het volk zijn vertegenwoordigers en het legitimeert deze vertegenwoordigers om het tijdelijk te besturen. De primaire taak van de overheid is juist de bescherming van dat volk. Overigens, als Van Hooff racisme ziet als ‘eigen volk eerst’, dan doet hij de slachtoffers van werkelijk racisme daarmee flink tekort. Maar ook hier

treffen we dus geen verduiveld moeilijke reden aan om vanuit vrijdenkersperspectief te twijfelen over plaatsing van mijn artikel.

De derde bedenking van Van Hooff gaat over “*het gemeier over het [BC: de] boekomslog*”. Van Hooff lijkt in twijfel te trekken dat er slechts voor moslims grote uitzonderingen worden gemaakt. Van Hooff suggereert dat pastafarianen wellicht ook met een vergiet op het hoofd mogen sporten op de Olympische spelen. Ik betwijfel dat en wijs er in dat kader op dat vrouwelijke moslims hun hoofddoek mogen dragen op rijbewijsfoto’s, maar pastafarianen hun vergiet niet^[2]. Dat Van Hooff niets van de positie van islamitische vrouwen begrijpt blijkt uit zijn zinnen: “*Als mannen nu eens gewoon als antwoord een theedoek om het hoofd zouden knopen om te voorkomen dat moslima’s op hun haar geilen? Spotten en koekjes van eigen deeg geven*”. Wiens eigen deeg? Dat van de moslimvrouwen? Geeft Van Hooff hen hier de schuld van hun eigen onderdrukking?

Dan schrijft Van Hooff dat onduidelijk blijft of ik verwijs “*naar Jan Hein [BC: Piet Hein] Donner die ooit provocatief verklaarde dat bij een moslimmeerderheid natuurlijk de sharia zou worden ingevoerd*?” Als Van Hooff de URL in de voetnoot had geopend, had hij in de eerste 7 seconden van het filmpje gehoord dat Donner destijds vond dat de sharia ingevoerd moet worden als 2/3 van de bevolking dat wil. Vervolgens maakt Van Hooff hier geen inhoudelijke opmerking over. Wederom een lege bedenking.*)

Van Rooy schetst de grootte van de moslimbevolking in Europa in 2050 op basis van huidige geboortecijfers, mits er een volledige immigratiestop van moslims komt (anders zullen die cijfers nog hoger zijn). Van Hooffs vierde bedenking gaat over die ‘onstuitbare groei van de moslimbevolking’: “*doortrekken van tendensen naar de toekomst is altijd een hachelijke zaak, zeker als het om demografie gaat*.” Er is inderdaad geen zekerheid te geven over toekomstige bevolkingscijfers. Maar betekent dit dat we huidige geboortecijfers maar moeten negeren? Zeker als er zulke grote verschillen tussen groepen zijn? En geldt dit niet voor elke toekomstvoorspelling? Bijvoorbeeld over het klimaat of de economie? Een groot deel van onze politiek is gericht op de toekomst, de ene toekomst dichterbij dan de andere. Van Hooff toont zich een optimist als hij in twijfel trekt dat er geen immigratiestop komt. Maar Van Rooy’s boek is bijna een jaar oud en die stop is nog niet in zicht.

Ook als Van Hooff suggereert dat de leegloop van de kerken ook kan plaatsvinden in de moskeeën toont hij zich optimistisch. Waar dat optimisme vandaan komt, is niet duidelijk. De assumptie lijkt te zijn dat de islam een religie is, net als het christendom, en dat zij daarom hetzelfde lot zou kunnen ondergaan. Ik wil echter niet verzeild raken in een theologisch debat over de aard van het christendom, het jodendom en de islam. Socioloog Ruud Koopmans (<https://uitgeverijprometheus.nl/catalogus/het-vervallen-huis-van-de-islam.html>) benoemt dat fundamentalisme uit al deze religies kan voortkomen: “*Het enige wat ze*

[BC: christendom, jodendom en islam] allemaal gemeen hadden, was dat degenen die deze weldaden en gruwelen verrichtten zich zonder uitzondering door de Heilige Schriften van hun religie gelegitimeerd voelden.” (p.42)

Uit zijn onderzoeken blijkt echter dat moslims, in onze tijd, oververtegenwoordigd zijn als het gaat om het aanhangen van een fundamentalistisch gedachtegoed. Zo vindt meer dan 60% van de Turkse en Marokkaanse moslims in West-Europa dat religieuze regels voor seculiere wetten gaan (p.34). Hoe dergelijke cijfers zich kunnen verenigen met een leegloop van moskeeën is een raadsel. Daarnaast blijft de islam in Nederland de enige substantieel groeiende religie (https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2018/43/2018st22_religie.pdf).

Ten vijfde vraagt Van Hooff zich af waarom ik slechts kritiek uit op *islamitische* jongensbesnijdenis: “*Is-tie bang beticht te worden van Jodenfobie*?” Dat ben ik zeker niet, en daarom heb ik eerder kritiek (<https://tpo.nl/2019/02/04/bart-collard-politieambtenaren-met-publiekscontacten-moeten-geen-zichtbare-religieuze-symbolen-dragen/>) geuit op niet-medische jongensbesnijdenis in algemene zin. Waarom ik in een artikel over de islam *per se* moet uitwijden naar het jodendom is mij onduidelijk. Diende ik ook aan te geven dat ik onafhankelijk van de religie tegen elke vorm van rituele slacht ben (en dat wie überhaupt dierlijke producten consumeert participeert aan de hedendaagse holocaust)? En - ook buiten de islam - tegen de onderdrukking van homoseksuelen, bijvoorbeeld door joden, christenen en atheïsten? Dat ik niet slechts tegen de islamitische sluier, maar tegen vrouwenonderdrukking door wie dan ook ben? Zo ja, bij deze. Maar ook hier toont Van Hooff geen visie die niet des vrijdenkers is aan.

Extra bedenking

Aan het einde van zijn artikel schrijft Van Hooff zelf al dat hij niet werkelijk heeft moeten nadenken over deze vijf bedenkingen. Dat gold wel voor zijn toegevoegde zesde bedenking: het argument “*van de macht van een flinke vastbesloten minderheid van circa 10%*.” Die minderheid zou een gelaten meerderheid omver kunnen werpen. Maar, in tegenstelling tot hoe het kleine christendom “*ten tijde van Constantijn de Grote doorbrak*”, is de meerderheid waartoe Van Hooff behoort “*aanzienlijk beter toegerust*” dan de meerderheid toen. Tot welke meerderheid hij behoort en tot welke minderheid hij mij *framet* blijft onduidelijk. Ik kan dan ook niet inhoudelijk reageren op zijn zesde bedenking.

Censuurachtige duistere sluier

Van Hooff – en met hem ‘de meeste redactieleden’ – vindt mijn artikel niet des vrijdenkers en twijfelde lang over het wel of niet plaatsen ervan. Daarom moest het gepaard gaan met een eigen artikel dat die keuze van de redactie verantwoordde. Van Hooffs artikel gaat echter niet in op de redenering van de redactie. Waarom vond de redactie dat dan? Het wordt niet uitgelegd. Dit past in de trend van het de mond snoeren van islamcritici door middel van valse beschuldigingen: wie de islamitische sluier vrouwonderdrukkend noemt is een anti-feminist. Wie kritisch is op de open grenzen is een volksist of nationalist. Wie de islam bekritiseert is een islamofob of xenofob. En al deze beschuldigingen kunnen ook nog eens gepaard gaan met die van racisme of discriminatie. Bepaalde onderwerpen zijn kennelijk zo'n taboe dat deze trend soms in een vrijdenkersblad wordt voortgezet.

Sam van Rooy heeft een kritisch boek geschreven over een van de belangrijkste onderwerpen uit onze tijd. Een boek dat werkelijk kan bijdragen aan het publieke debat. Het legt onderbouwd uit waarom de islamisering van Nederland en België een halt toegeroepen moet worden. Ik begon dit artikel met de zin dat hedendaagse

terroristische bewegingen een slag zouden hebben gewonnen wanneer mijn artikel niet geplaatst zou zijn omwille van de verkondigde visie. Maar nu vraag ik me af of zij niet toch een slag hebben gewonnen door de plaatsing van het artikel van redacteur Van Hooff. Door de wijze waarop Van Hooff ongefundeerd een boekbespreking aanvalt wordt een censuurachtige duistere sluier over die bespreking geworpen. De vraag die daardoor resteert is: welk artikel is er werkelijk niet des vrijdenkers? Dat van mij of dat van Van Hooff?

[1] Cliteur, P. (2011). Van Rushdie tot Jones: over geweld en uitingsvrijheid. In: A. Ellian, G. Molier & T. Zwart: Mag ik dit zeggen? Beschouwingen over de vrijheid van meningsuiting, p.83.

[2] Zie bijvoorbeeld deze rechterlijke uitspraak: ECLI:NL:RVS:2018:2715

*) Noot van de eindredacteur: In de oorspronkelijke tekst stond "een Donertje deed"; daar reageerde Van Hooff op in de terechte veronderstelling dat het hier om Donners sharia-uitspraak ging. Bij het redigeren heb ik er op het laatst ten gerieve van de lezers "een Donnertje deed" van gemaakt; daardoor is Van Hooffs reactie minder begrijpelijk geworden. Het filmpje zou Van Hooff wel direct de nodige duidelijkheid hebben verschaft; voor de lezers van het papieren blad zijn webpagina's niet makkelijk te raadplegen.

Waarom wij priesters uit de Roomsche Kerk treden

Deel 2

JOS VAN VEEN, ex-Rooms Katholiek priester

EENE VOORDRACHT, DIE OP DEN 26EN JANUARI 1928 IN HET CAFÉ GERMANIA TE ROERMOND HAD MOETEN ZIJN UITGESPROKEN, WELKE ECHTER DOOR DE MISPLAATSTE INMENGING VAN ROERMONDSCH POLITIE-BEAMBTEN NIET IS KUNNEN GEHOUDEN WORDEN.

In gedrukte vorm uitgegeven door: HET HOOFDBESTUUR VAN "DE DAGERAAD" AMSTERDAM 1928

Secretariaat Hoofdbestuur "DE DAGERAAD", A. C. BEEKHOF Jr., Groen van Prinstererstraat 84, AMSTERDAM (West).
Administratie van "DE VRIJDENKER" (Weekblad, f 1.30 per 3 maanden)
CHR. J. W. BOSMAN, Jan van Galenstraat 225, AMSTERDAM (West)

Van het theoretische "Godsbegrip" gaan we nu over tot het praktische.

Toen er koningen waren, alleenheerschers, tyrannen, met een in verschillende rangen ingedeelde schitterende hofhouding en met prachtige lijfwacht en legers, stelden de menschen hun "God" in een "Hemel" óók als zoiets dergelijks voor. Dat was toen *algemeen*. Een neerslag daarvan vinden we nog in den god van het Oude Testament, den "Heer der Heerscharen", met een hof van Aartsengelen en negen koren van Engelen, zijn hemelsche legermacht. Hij leek op een Babylonischen alleenheerscher en was daar dan ook voor het grootste gedeelte een copie van, nadat er sedert de Babylonische Gevangenschap een verbeterde editie van den ouden Jodengod (oorspronkelijk een nomadenpatroon en nog vroeger hoogstwaarschijnlijk een beroemd stamhoofd) was gemaakt onder invloed van de schitterende cultuur in het land hunner ballingschap.

[10] Eenige eeuwen daarna ontstond een nieuwe evolutie in de taxering van "God", toen de Romeinsche legers tientallen volkeren rondom de Middellandsche Zee onder den voet hadden geloopt. Satan was losgelaten over de wereld! Nu was het einde der tijden

nabij en het moment daar, waarop de veel verbreide Perzische theologie de komst van een Redder, die een Vredesrijk, een Godsrijk, op aarde zou stichten, verwachten deed. Zoo kreeg God het aanzien van een "Vader", die zijn kinderen wil redden en zijn beschermende hand over hen uitstrekt. Hoewel het Einde der Tijden niet kwam, en ook het Vredesrijk niet, — om van den "Redder" (Perzisch : "Saosjyant", Arameesch : "Jesus") maar niet te spreken, — is de "Vader" toch blijven hangen in de voorstelling der menschen. Zulks tot op onzen tijd.

Ik wil hier alleen maar mee zeggen, dat de *praktische* opvatting van een onzichtbare almacht *afhankelijk* is van *de tijden*, die de menschheid doorleeft.

Welnu onze tijden brengen weer nieuwe dingen aan. Wij hebben *vervoermiddelen* en *verbindingsmiddelen* in overvloed, wij hebben *photo's* en *statistieken*. Wat zien we nu? Wel, dat die God een allesbehalve goede Vader is voor zijn kinderen. Zelfs niet voor de Christenen, die dan toch gedoopt zijn. Wij overzien nu, voor het eerst in de wereldgeschiedenis, den heelen aardkogel. We laten ons daaromtrent niets wijs maken.

En dat niet alleen, maar we zien ook knappe *organiseateurs* en *administrateurs* aan het werk; bij voorbeeld de lui, die de Standard Oil besturen en over de heele wereld heen petroleum voor een krats distribueeren, duizenden van de winst laten leven en van die overwinst zelf nog honderdmaal millionair zijn. Zoo zijn er tientallen op aarde te vinden, die dan welliswaar niet het "heelal" uit "Niet" hebben "geschapen", maar dan toch veel meer weten van organisatie, administratie en distributie van benodigdheden, dan die beroemde almachtige "Vader" van het "grootte huisgezin", die op dat gebied een lesje bij hen zou kunnen komen nemen, hoe eenige huishouding (= economie) moet gedreven worden. Geen slechter organisateur, administrateur en distributeur dan God!

Wanorde, onrecht, kwalen, honger, uitbuiting, oorlog, dat zou het "huishouden" van een "Almachtigen Vader" zijn, die "zijn kinderen bemint"?

"Nee! Nee!" zeggen de *denkende* priesters. Het is leugen, "dat er een *goede vader*" is, en nog meer gelogen, dat hij almachtig is. Wij weten nu wat kan, en *hij* kon het niet, anders zou het er zijn. De wereld is ook geenzins een product van liefde.

"Maar," twijfelen zij, "als het eens een Vader is op de lange baan, dat wil zeggen, als hij alles wat goed is, wil laten *worden* onder *medewerking* van zijn *eigen kinderen*, die wij zijn, *wij vooral*, zijn *priesters*, dan is dat begrip toch niet geheel ongerijmd, en is zijn goedheid niet heelemaal nul."

En zoo gingen zij, den modernen eisch voelend, dat een god[11] op heden voor alles goed organisateur, administrateur en distributeur moet zijn, aan het werk in Zijn Heiligen Naam in *socialen* en *economischen* arbeid, opdat door hun braven toelag de eigenschappen van hun God zouden doorschemeren. Zij werden wat de Franschen noemen "des prêtres démocrates". De menschheid reddend, trachtten zij tevens God te redden.

Maar dat werd verboden, tegengewerkt en beperkt door het "Episcopaat", dat hoogstens een enkelen priester, die aan alle kanten gecontroleerd wordt, in dat werk toelaat, maar *niet allen*, want dan zouden er conflicten met . . . *het Geld* kunnen ontstaan . . .

Zoo gingen ook weer velen "de oogjes open", dat een God-Econoom niet bestaan mocht en dus een Alwijze evenmin bestond als de God-Vader en als de Heer der Heerscharen, die al voor den Vader had gecapituleerd. Zij ontdekken slechts achter al de goden, die nu ter wereld zijn, den éénen Hoogvereerde, dat is: den *God-Privaat-Bezit*, waarvoor de pontifices van alle gelooven buigen, die echter niet van alle eeuwigheid heeft bestaan en het wellicht niet eens tot het einde der tijden uit zal houden.

Met smart in hunne oogen zagen zij, hoe **Leo XIII**, die een arbeiders-encycliek had uitgevaardigd, in een volgend stuk, de "Graves de Communi re", ten gunste der "grooten der aarde" terug nam wat hij gegeven had. Zij begrepen daarna, tot hun ergernis, de *techniek der dubbelteksten*, die maakt, dat als iemand spreekt, bijvoorbeeld Monseigneur Nolens, voor arbeiders, hij met "pauselijke woorden" kan schermen en hij dit eveneens kan doen, als hij voor "de grooten der aarde" optreedt. Zoodat de paus door alle standen geprezen en verheerlijkt wordt.

Groote zielestrijd, en als gevolg daarvan groote zekerheid, bracht ook de oorlog, toen de bisschoppen voor *alle* partijen de *wapens zegenden*, gebeden deden zeggen in de kerken der *elkaar bestrijdende* naties en Leo XIII, die de "Schatbewaarder van het Heilig Evangelie" genoemd wordt, hij, de centraal-agent van de oneindig goede lieve beminnelijke Eerste Oorzaak, het "*Gij zult niet dooden*" en het "*Bemint uw naasten als uzelf*" de verdwaasde wereld *niet* in het gezicht slingerde.

Wie zou bij al zulke dingen niet gaan zien?

Kan zulk geloofsgedoe wel op iets anders tieren, dan op een *domheid*, die alleen in de tijden van de *grootste barbaarschheid*, waaruit het stamt, wordt aangetroffen. Maar *intellectueel* gesproken zijn we zeker *geen barbaren* meer. Daarom past het niet meer op ons en wie er niet uitgesprongen is, moet er wel danig in bekneld zitten.

TWEEDE DEEL.

Niet alleen op wijsgeerig gebied maar ook op wetenschappelijk terrein zijn dingen aan den dag gekomen, die weleer onbekend

[12] waren of anders, verkeerd, werden gezien onder invloed van het Christelijke Kerkgeloof.

De gegevens hieromtrent zijn zeer veeltallig, zoodat ik mij uiterst beperken moet.

Laat ik voor de aardigheid eens even stil staan bij de bewering, die volkomen waar is, van Deken Inge omtrent het feit, dat "de moderne sterrekunde geen plaats laat voor een hemel en een hel". Dat zijn dan toch na het "Godsbegrip" de steunpilaren van het

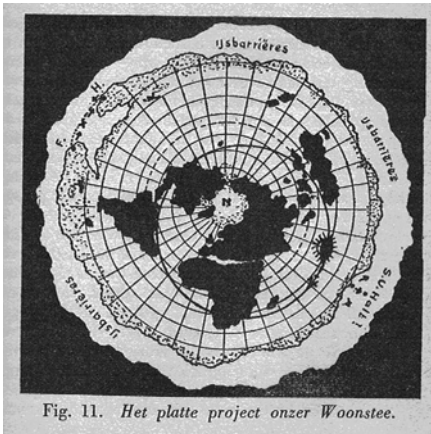

Fig. 11. Het platte project onzer Woonstee.

Christendom.

Afgezien nog van het feit, dat de bijbelsche aardrijkskunde de aarde *plat* doet zijn (Zie Mattheus IV, 8: "Wederom nam de duivel "hem mede op een zeer hoogen berg en toonde hem *alle* koninkrijken "van de wereld en

hunne heerlijkheid." Paus Zacharias veroordeelde dan ook met zijn onfeilbaar leergezag de "theorie der *tegenvoeters*", die dan met het hoofd naar beneden zouden hangen. De "orbis terrarum" uit het kerklatinj beteekent "*aardschijf*". Apocalyps VII, 1: "En na dezen zag ik vier engelen staan op de *vier hoeken* der aarde, houdende de vier winden der aarde."), stelt zij zeer duidelijk voor oogen, dat de aarde *vast* stond (Zie I Samuel II, 8: "Want de grondvesten des aardrijks zijn des Heeren en Hij heeft de wereld daarop gezet." Psalm CIV, 5: "Hij heeft de aarde gegrond op hare grondvesten, zij zal nimmermeer noch eeuwiglijk wankelen." 1 Kronyken XVI, vs. 20: "Ook zal de wereld bevestigd worden, dat zij niet bewogen worde.") en dit niet alleen, maar die *platte, vaste*, aarde is het *middelpunt* van alles en vooreerst van de belangstelling van de zon in al haar gewichtigheid, die *om haar draait*. (Zie het woord van Jozuë: "Zon, sta *stil* boven Gabaon!"...). Welke voorstelling men zich overigens maakte aan de hand van den Bijbel, de Openbaring Gods, van den *vorm* der aarde, een feit is het, dat de heele middeleeuwen door (en daarvoor!) geloofd is, dat de aarde *vaststond* en het *middelpunt* der "Schepping" was.

Daarmede hing hemel en hel samen. De hemel was boven bij het licht, de hel in de donkere aarde, met kruipdieren, scorpioenen, slangen, torren en de "uiterste duisternissen". Boven woonde de Koning des Lichts, God; onder, diep in de aarde, die soms vuur spooft uit bergen, de Heer der Duisternissen en de Stoker van het Vuur der Verdoemenis.

Naar omstandigheden was dat niet onaardig gepraakteerd.

Maar helaas, de aarde staat *niet* vast, maar ze *zweeft* om de zon heen. Het "opkomen van de zon" is schijn. De aarde wentelt zich dan met een daarvóór niet beschenen gedeelte in het zonlicht. Bovendien is de aarde rond, 'n kogel aan alle zijden bewoond door menschen, die erop staan en die *allen* denken, dat ze er *bovenop* staan, niemand heeft het idee, dat hij hangt.

Wanneer hel onderin en *hemel boven de aarde* is, moet de aarde dat heele stel eens per jaar *om de zon meeslepen*. Maar wat is boven, wat beneden? Wanneer een missionaris nabij de Zuidpool naar boven, naar zijn God wijst, die in den Hemel is, wijst hij juist [13] *naar den anderen kant*, als een collega van hem, die hetzelfde in het Noorden doet. Wenscht de laatste naar den God van den eerste te wijzen, dan wijst hij naar de hel! En omgekeerd. En dewijl de aarde, in een schuinen stand

zijnde, ook nog om haar as draait eenmaal per etmaal, is om twaalf uur op den dag "boven" wat om twaalf uur 's nachts "beneden" heette en in den morgen is datzelfde "boven" rechts en in den middag links. En zoo maakt het "boven" iederen dag rond in een ruimte, die voor onze zintuigen en al onze werktuigen (telescopen) oneindig schijnt. "Boven" is *overal*, dus *nergens*. Er is in het heelal geen boven en beneden aan te wijzen, misschien is er niets daar, dat beantwoordt aan ons *op de aarde gangbare* begrip van "boven en beneden".

En als Jezus na zijn opstanding ten hemel stevende, naar "God in den Hooge", waarvan men u in Palestina nog de laatste voetindrukken van zijn afzet toont, dan is het best mogelijk, dat hij gedoken heeft, zooals in een badhuis gedoken wordt . . . naar "beneden". Wat hier ook van zij, wanneer hij zijn handeling 12 uur had uitgesteld, zou hij haar in omgekeerde richting hebben moeten maken, om "boven" te komen!! De heele affaire zweeft, duikelt, woelt, knikkert en kogelt door elkaar; de richting van dat *alles* ten opzichte van "boven-en-beneden", zelfs als het er zou zijn, kent niemand.

De consequenties van het vaststaan van 'n platte aarde, die een boven en beneden heeft en aan 'n hemel en 'n hel 'n plaats kan geven, loopen aan *alle zijden in het ongerijmde* en terecht zegt daarom Deken Inge, dat er "in de moderne sterrekunde geen plaats voor hemel en hel is". Wanneer dus die sterrekunde vroeger bekend was geweest, dan zouden de menschen nooit tot zulke ongerijmde fantastische voorstellingen gekomen zijn, waaraan echter helaas nog vele, door het Christendom van den domme gehouden, menschen, hoe dwaas het ook klinke, werkelijkheid toekennen. Inderdaad is echter 'n heele brigade van "Geloof en Wetenschap" niet in staat, iets aan deze treurige ongerijmdheden te veranderen.

En dan te weten, dat de grootste geleerden met angsten en beven hun wetenschap hebben moeten lanceeren (Copernicus) en zelfs in de klauwen van hun vervolgers zijn gevallen, waarbij zij gedwongen werden, zooals Galileo Galilei, hun "dwalingen" (zuivere wetenschap!) af te zweren, zoo zij niet door de godgeleerden doodgemarteld wilden worden (Inquisitie).

De verzameling geschriften, die men den "Bijbel" noemt en die de basis is van *alle* Christelijke kerken met de Roomsche erbij, is ontstaan tusschen 'n eeuw of zeven voor en 'n twee eeuwen na het begin onzer jaartelling, (die, tusschen twee haakjes, pas in de zesde eeuw van onze jaartelling is ingevoerd) en heeft dus geen anderen inhoud, dan in die tijden kon worden geleverd, waaronder vele zaken, die voor ons der *krankzinnigheid* nabij zijn.

Neem bijvoorbeeld eens het "sterren regenen" bij het vergaan der booze wereld en de komst van het Rijk

Gods, dat in het begin [14] onzer jaartelling ('n paar dozijn teksten wijzen dit duidelijk uit) verwacht werd ¹⁾. (Zie Mattheus XXIV, 29, in de uitgave van de Petrus Canisius-Vereeniging : "en de sterren zullen vallen van den hemel." Men kende toen alleen de sterren, die met het *bloote oog* gezien werden en men dacht, zooals vele Limburgers nu nog, dat het zoiets als "lempkes" waren, die 's nachts door God werden aangestoken en die blijkbaar door het schudden zouden afvallen.

Dat ging alweer van het standpunt uit, dat de aarde de *vlakke* was, waarop ze zouden vallen en eventueel brand stichten. Wij weten nu echter, dat *niet de sterren* maar juist de *aarde klein* van vorm is, dat bovendien *al* die lichamen *bewegen* en *zóóver uit elkaar* liggen, als twee hennepzaadjes, waarvan er een in den Haag en 'n ander in Arnhem ligt. Hun getal wordt op 35.000.000.000 getaxeerd. Een modern mensch kan het nooit op aarde "sterren laten regenen", want *één* ster, die, laten we het onmogelijke, of althans het onwaarschijnlijke eens als waar stellen, erop zou terecht komen, zou alleen al de heele aarde in een wolkje gloeiend gas veranderen door den slag.

Een ander terrein, waar de wetenschappelijke resultaten het gelooven verbieden en waar iemand "de oogjes opengaan" is dat der natuurwetenschap, waar de evolutietheorie de scheppingstheorie (de beroemde "*6 Dagen*") uitsluit. Alles wat van de oudere en de jongere Natuur onder het oog der menschen komt, blijkt het gevolg, niet van een *scheppingsdaad*, maar van een *wordingsproces*, dat al *millioenen jaren* werkzaam is en door verschillende werkzame invloeden den aard en den vorm der dingen, zooals deze waren of nu zijn, bepaalt.

De kerkelijken willen wel eens roepen, dat de evolutie-theorie overwonnen is. Niets van dit alles! De heele wetenschappelijke wereld houdt er rekening mee, theoretisch en praktisch, maar wat door de kerkelijken als "overwonnen-zijn" dezer leer wordt aangeduid, is niets anders dan een reeks *aanvullingen* en *verbeteringen* in die leer aangebracht door groote geleerden (o. a. Hugo de Vries: mutatie-theorie), sedert den dood van hem, die haar voor het eerst in haar algemeene breedte ontplooidde, Charles Darwin. Dat is een volkomen vertrouwde gang van zaken in iedere wetenschap.

Ik wil hier even een zeer gemeenen streek van de Christelijken signaleeren.

Omtrent Darwin beweren zij steeds, dat hij beweerd heeft, dat de menschen van apen afstammen. Hiermede laten zij dan hun domooren lachen, die zich te verheven vinden, om van apen te komen.

¹⁾ De groepjes van lui, die zich op die komst en het vergaan der wereld voorbereidden, handhaafden zich, toen de voorstelling niet doorging en werden later "de eerste Christenen" genoemd; terwijl het vergaan der wereld tegelijk naar een lateren datum verschoven werd.

[15] Deze bewering is zuiver *laster*. Darwin heeft beweerd, dat de constructie van de menselijke organen erop wijst, dat de menschen van een *of anderen* lageren ("from *some lower*") levensvorm tot den huidige zijn ontwikkeld. *Hoe* die lagere vorm eruit heeft gezien, *weet hij niet*. Hij mist daartoe een al te groote schakel ("the missing link" = de ontbrekende schakel) in de rij der wezens. Alleen drukt hij het *vermoeden* uit, dat uit

"the missing link" (het gebied, dat zeer *groot* kan gedacht worden) zoowel de voorzaten eeniger huidige apensoorten, als die der verschillende menschensoorten zijn voortgekomen. Stelt U het geheel voor als een boom, waar, aan de uiteinden der vele takken, bladeren zijn. Denkt nu den heelen boom weg met takken en al, met uitzondering van kleine stukjes, waaraan de bladeren zitten. Die bladeren stellen dan voor de verschillende menschensoorten en menschachtige apensoorten, de rest is de "missing link". Door de "missing link" heen, zijn dus allen met elkaar verwant, maar ze *stammen niet van elkaar af*. Daar de "missing link" nooit door iemand in studie is genomen, omdat zij *ontbreekt*, is er met Darwin's uitgesproken *vermoeden* nog niets wetenschappelijks *vastgesteld*, daar eerst na het reconstrueeren van den *heelen* levensboom, waaruit de menschheid eenerzijds is gegroeid iets *met zekerheid* zou kunnen worden gezegd. Omtrent die *uiterst verre*, over wellicht millioenen geslachten uiteenlopende verwantschap zelfs, doet Darwin nog niets anders, dan een *vermoeden* uitspreken. Dat is alles en in ieder geval berust dat vermoeden op veel zekerder en eerlijker gegevens dan de Bijbellegende van het beroemde Zesdagen werk Gods, waarbij de eerste mensch uit leem en de tweede uit een cotelette van den eerste is gemaakt.

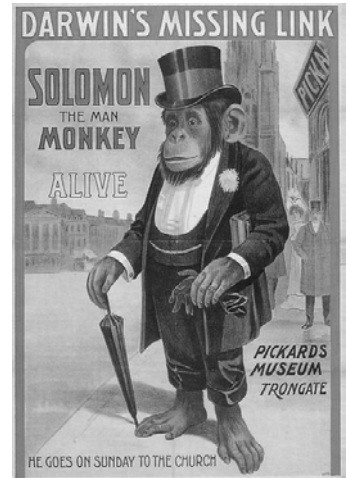
Op een vergadering van de "Vereeniging tot bevordering van Wetenschap" sprak de Anglikaansche Bisschop van Oxford, Wilberforce, zich gelukkig, niet "van een aap af te stammen". En toen zeide Darwin's vriend, de natuurkundige Huxley: "Dit zou, Monseigneur, echter nog véél edeler zijn, dan hen, die hun leven wijden aan het opsporen der waarheid, met laster te overladen."

Ook de Roomsche Kardinaal Manning verhief zijn stem tegen "de leugen, die van Adam een aap maakte".

Zoo worden de wetenschappelijken bij gebrek aan brandstapels met laster gepijnigd en de domgehouden geloovigen juichen dat in hun onnozelheid toe!

Wat de Kerk zoo venijnig tegen de evolutie doet staan, is te begrijpen uit haar leer van de Erfzonde, die 'n eeuw of vier na het begin onzer jaartelling, met de paradijslegende op den achtergrond, is ingevoerd en de basis is geworden van haar geheele Verlossingsleer, en aldus leert, dat de slechtheid der menschen voortkomt uit een *beschadiging* hunner *eertijds volmaakte* natuur; de evolutie leert daarentegen, dat onze gebreken er zijn, omdat we *nog niet* aan een hoogere, *hopelijk te bereiken* volmaaktheid, toe zijn en dat [16] men daarom de voorwaarden, waaronder het menschelijk leven leeft, met de *groeikracht* medewerkend en deze begeleidend, waar mogelijk zal hebben te verbeteren. Deze *levensleer* staat regelrecht tegenover het *kerkelijke dogma*.

Wordt vervolgd

DE AUTEURS VAN DIT NUMMER

(in de volgorde van hun bijdragen)

Jan Willem Nienhuys (Den Haag 1942) was universitair docent wiskunde (T.U. Eindhoven), is schrijver en vertaler en is secretaris van Skepsis en redacteur van Skepter.

◀ **Anton Mullink** (Vorden 1938) was ooit franciscaan, missionaris en kapelaan, wil nu uitdragen hoe weids het perspectief is van het seculiere denken. Is o.a. werkzaam geweest in de verslavingszorg.

Sicco Polders (1966) is filosoof en (sinds 2018) redacteur van De Vrijdenker. Hij geeft colleges, onder meer voor de Universiteit van Amsterdam, op het gebied van ethiek en wetenschapsfilosofie. Hij is een bewonderaar van Montaigne, Kant, Schopenhauer en Nietzsche. In juni 2018 is zijn essaybundel *Met Montaigne in het achterhoofd* verschenen.

Hans Klein (83) was leraar wiskunde, is muzikliefhebber en donateur van Skepsis.

Anton van Hooff (Den Haag 1943) is klassiek historicus te Nijmegen, redactielid van De Vrijdenker en oud-voorzitter van De Vrije Gedachte.

Maarten Gorter (Amstelveen 1994) is student en redactielid van De Vrijdenker.

Bart Collard ► studeerde criminologie in Leiden en Amsterdam, werkte van 2006 tot 2017 bij de Amsterdamse politie en is thans onderzoeker en docent bij de Politieacademie in Apeldoorn. Hij schrijft op www.devegansoof.nl.

Jos van Veen ex-RK. priester en auteur, begin 20e eeuw.

AANWIJZINGEN VOOR AUTEURS

Uw bijdragen aan dit blad worden zeer gewaardeerd. Wij verzoeken u om bij het aanleveren met de volgende informatie en aanwijzingen rekening te houden.

- Bijdragen aan het blad worden – in verzorgd, leesbaar Nederlands – in digitale vorm aangeboden aan de hoofdredacteur op het email-adres van de Redactie.
- Als auteur bent u zelf verantwoordelijk voor de inhoud van uw werk. Buiten die verantwoordelijkheid vallen door de Redactie in het werk aangebrachte correcties.
- De Redactie noch de vereniging De Vrije Gedachte (DVG) is aansprakelijk voor plagiaat, auteursrechtenschending etc., gepleegd door auteurs.
- Het copyright op een geplaatste bijdrage blijft berusten bij de auteur; DVG is echter gerechtigd de bijdrage geheel of gedeeltelijk opnieuw te plaatsen, hetzij in het blad hetzij in een bloemlezing in boekvorm.
- U verstrekt over/van uzelf enige personalia en een portretfoto die bij het werk kunnen worden afgedrukt als het om een publicatie van enige omvang gaat.
- In overleg met de Redactie kan een bijdrage desgewenst onder pseudoniem worden gepubliceerd; anonieme bijdragen worden echter niet geaccepteerd. De auteur moet voor de hoofdredacteur bereikbaar zijn.

- Wij gaan ervan uit dat een artikel niet veel langer is dan 3000 woorden en een boekbespreking die niet diep op thema's uit het boek ingaat niet veel langer dan 1500 woorden.
- Veronderstel niet te veel voorkennis bij de lezers; vermijd technische/geleerde termen of leg ze uit.
- A.u.b. niet te veel noten; alleen eindnoten.
- Vertaal niet-Nederlandstalige teksten/citaten.
- Zorg voor een sprekende titel, die te maken heeft met het onderwerp, en voor bijpassende sub-onderwerpen met tussenkopjes.
- Een mini-samenvatting, waarin ook de belangrijkste trefwoorden voorkomen, wordt op prijs gesteld.
- Noem het hoofdonderwerp in het begin en schrijf de rest ter ondersteuning van dit onderwerp, zodat de lezer de argumentatie / illustratie en de weg naar de eventuele conclusie kan volgen.
- Spring niet via vrije associaties van de hak op de tak en haal geen dingen erbij die niet met het hoofdonderwerp te maken hebben, waardoor de lezer de weg kan kwijtraken.
- Vindt u dat een uitweiding belangrijk is ter illustratie van het hoofdthema, leg dan uit hoe.
- Lees uw stuk zelf goed na; controleer de zinsbouw en spelling, in het bijzonder van de genoemde namen. Onze dank voor uw medewerking!

De Redactie

De Vrije Gedachte

Doelstelling van De Vrije Gedachte

De vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' stelt zich ten doel: het bevorderen van het vrijdenken. Het vrijdenken is een atheïstisch-humanistische levenshouding gekenmerkt door:

- Rationeel denken en onderzoeken van de werkelijkheid, daarbij strevend naar:
 - bevrijding van dogmatisme, vooroordeel en onwetenschappelijke houding,
 - vasthouden aan principes van toetsing en bewijsvoering.
- Moreel handelen vanuit het besef van:
 - eigen verantwoordelijkheid voor gedachten en daden,
 - menselijke waarde,
 - solidariteit met de medemens, de natuur en het milieu,
 - de eindigheid en onherhaalbaarheid van elk individueel leven.

Een vereniging ontleent bestaansrecht aan haar doelstellingen en aan haar ledental. Veel doelstellingen kunnen worden bereikt bij voldoende aantallen (actieve) leden. Opkomen voor de situatie van mensen met een atheïstisch-humanistische levenshouding is erg actueel. In de komende periode wil 'De Vrije Gedachte' graag nieuwe activiteiten organiseren, ook in de regio's, en meer voor het voetlicht treden. Dit vergt creativiteit, tijd en energie van het bestuur, meer vrijwilligersinzet en een financiële impuls. U kunt hierbij helpen.

Steun De Vrije Gedachte!

Vindt u ook dat de vereniging op de kaart van levensbeschouwelijk Nederland thuishoort? Wilt u ook dat de vereniging nieuwe activiteiten organiseert? Steun dan de vereniging!

U kunt de vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' steunen door:

- mee te doen bij activiteiten en uw mening te geven,
- als vrijwilliger te helpen bij de organisatie van activiteiten, of door een plaatselijke of regionale kring te starten,
- ingezonden brieven te sturen aan kranten en uzelf daarin expliciet als vrijdenker te benoemen,
- geld te schenken aan de vereniging of een legaat na te laten. U kunt hierover vrijblijvend een informatief gesprek voeren en u daarvoor aanmelden via ons mailadres (zie onder),
- andere belangstellenden te attenderen op de activiteiten van de vereniging,
- te reageren op publicaties e.d. van 'De Vrije Gedachte',
- lid te worden van vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' (zie het informatiekader in dit blad),
- abonnee te worden van het blad 'De Vrijdenker' (zie het Colofon van dit blad).

Heeft u vragen of ideeën? Het bestuur hoort ze graag! Of wilt u praten over nalaten of schenken? Neem contact op via info@devrijgedachte.nl; voor andere contactmogelijkheden zie het informatiekader in dit blad.

Bezoek onze website
devrijgedachte.nl
en onze Facebook-pagina
'De Vrije Gedachte'

Het driekleurig viooltje is sinds de 19de eeuw het internationale symbool van de vrijdenkerij. Dit bloempje heeft in het Frans de naam *pensée*, die gedachte betekent. De bloem heeft deze naam gekregen omdat de vorm ervan op die van een menselijk gezicht zou lijken en omdat de bloem in augustus vooroverbuigt alsof hij diep in gedachten is. *La libre pensée*, een term die Victor Hugo in 1850 geïntroduceerd zou hebben, betekent letterlijk de vrije gedachte en is de Franse benaming voor het vrijdenken. (Bron: wikipedia.org.)

strikte scheiding tussen kerk en staat – weren van indoctrinatie uit opvoeding en onderwijs – bevorderen van een kritisch onderzoekende, wetenschappelijke houding – ontmaskeren van religie, pseudo-wetenschap en andere waanvoorstellingen – vrijheid van expressie – respect voor de waardigheid van de mens als wezen met een eindig en eenmalig bestaan – erkenning van het volledige zelfbeschikkingsrecht van de mens over eigen lijf en leden